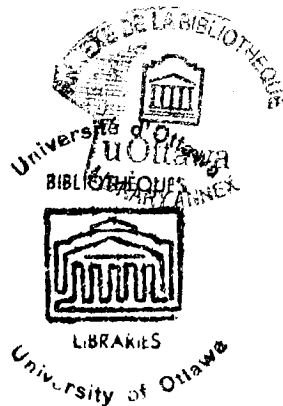

ПРЕОСВЯЩЕННИЙ КИР НИКИТА БУДКА
Й
УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ В КАНАДІ
1912-1929

о. Андрій Лещинський

Оцю працю предложено Філософічному
Факультетові Оттавського Університе-
ту за посередництвом Історичного Від-
ділу з метою досягнути титул магістра
філософії.

Оттава, Канада, 1954.

UMI Number: DC54040

INFORMATION TO USERS

The quality of this reproduction is dependent upon the quality of the copy submitted. Broken or indistinct print, colored or poor quality illustrations and photographs, print bleed-through, substandard margins, and improper alignment can adversely affect reproduction.

In the unlikely event that the author did not send a complete manuscript and there are missing pages, these will be noted. Also, if unauthorized copyright material had to be removed, a note will indicate the deletion.

UMI[®]

UMI Microform DC54040
Copyright 2011 by ProQuest LLC
All rights reserved. This microform edition is protected against
unauthorized copying under Title 17, United States Code.

ProQuest LLC
789 East Eisenhower Parkway
P.O. Box 1346
Ann Arbor, MI 48106-1346

ВДЯЧНІСТЬ ЗА ПОРАДУ

Ця теза приготована під проводом професора др-а Кей Кисілевського, Директора Славянських Студій при Оттавському Університеті.

Думку до писання цієї теми піддав Преосвященний Кир Максим Германюк, єпископ Манітобського Екзархату, та дозволив користуватися документами із архіву й потрібними підручниками, що знаходяться у бібліотеці.

На цій місці складаю їм щиру подяку.

ЖИТТЄПЛАС

Отець Андрій Ліщинський, уроджений дня 29 листопада 1916 року в Гумниськах, повіт Теревовдя, Західня Україна. Ступінь Бакалавра з історії церкви досягнув у католицькому Університеті в Неймехен, у Голандії.

ЗМІСТ

ГОЛОВА	сторінка
ІНТРОДУКЦІЯ	уіі
I.-ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В КАНАДІ	1
1.Причини еміграції	1
II.-МІСІЙНА ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОГО ДУХОВЕНСТВА В КАНАДІ	8
III.-ЖИТТЄПИС ЕПИСКОПА КИР НИКИТИ БУДКИ	16
1.Життя й діяльність в Галичині	16
2.Подорож Кир Никити і перша зустріч з вірними в Канаді	23
IV.-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕП.БУДКИ В КАНАДІ	31
1.Нові здобутки та труднощі в праці	35
2.Скріплення внутрішнього релігійно-національного життя.	40
3.Старання про духовенство	45
V.-ЕПИСКОП БУДКА Й УКРАЇНЦІ В ЧАСІ ВІЙНИ	48
1.Заснування української греко-православної церкви	59
VI.-ОСЯГИ ЕПИСКОПА БУДКИ ПО ВІЙНІ	65
VII.-РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ІЄРАХИ,УКРАЇНЦІ Й ЕП.БУДКА	81
VIII.-ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ПРАЦІ ЕП.БУДКИ В КАНАДІ	87
IX.-ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕПИСКОПА БУДКИ	95
КОРОТКИЙ ЗМІСТ Й ЗАКЛЮЧЕННЯ	100
БІБЛІОГРАФІЯ	101
Аппендикс	
1.ДОКУМЕНТ Ч.31945	105
2.ДОКУМЕНТ Ч.9788	106
3.ДОКУМЕНТ Ч.10131	107
4.АКТ ПРО ЕПИСКОПСЬКУ КОРПОРАЦІЮ	108
5.АБСТРАКТ,Монсіньор Никита Будка-і українська еміграція в Канаді	112

ЛИСТА ТАБЛИЦЬ

Таблиця	сторінка
I. -Часописи,які появлялися в Канаді в роках 1903-1911.	75
II. -Православні часописи в їх хронологічному порядку в роках 1912-1928.	78
III. -Українські католицькі священники в 1927 р....	88
IIIa -Продовження зі сторони 88	89
IV. -Числа емігрантів у Канаді тих народів,котрі окуповали українські землі,і Українці в роках перепису населення	93

ІНТРОДУКЦІЯ

Про організаційну працю Преосвященного Кир Никити Будки в Канаді були вже писані статті по часті в газетах, а також в різних періодичних виданнях. В історичній праці отця Пантелеймона Божика п.з. Церков Українців в Канаді, є певні розділи, які відносяться не тільки самої особи єпископа, але и про його організаційну працю та труднощі із якими він зустрічався через цілий час свого побуту в Канаді. Ця книжка є видана в 1927 році, и вона не охоплює всеї діяльності єпископа Будки, и вона краще подає загальний стан української церкви в Канаді. Уже в пропам'ятній книзі поселення українського народу в Канаді є багато розділів, в котрих багато авторів подають коротші и довші звітлення про цей період, и вони свідчать про всесторонню працю єпископа. Протівники описуючи в своїх письмах цей період не виступають так виразно проти самого єпископа, як радше як представника католицької церкви.

Першу спробу в тій ділянці зробив отець Осип Бала, котрий був першим секретарем єпископа Будки и знав особисто дуже багато про працю єпископа, про його труди та прикраси, які він зазнав у часі своєї праці в Канаді. Крім особистих згадок користується він українським часописами із часу в якому припадала діяльність єпископа Будки.

В цій праці є вже подано докладніше про організаційну працю Преосв. Будки в Канаді оперта на жерелах в оригіналі. Щоб краще навітлити працю єпископа Будки треба подати бодай

ІНТРОДУКЦІЯ

коротко причини еміграції. Тих причин було кілька, і всі вони опісля вже в новому середовищі наче переслідували українських поселенців.

В другій частині є подана коротка праця українського духовенства, як також допомога зі сторони римо-католицьких кругів. Тут подано про перепони зі сторони протестантів, православних та сектантів. Вкінці завдяки старанням українців та римо-кат. духовенства основано окрему єпископську катедру для Українців католиків у Канаді.

В третьому розділі є поданий життєпис Єпископа Будки й його діяльність в Галичині аж до приїзду до Канади.

В розділах цієї праці є представлені здобутки української еміграції в Канаді на релігійно національним відтинку, а по приїзді єпископа Будки до Канади описано його організаційну працю, яка скріпила ціле українське релігійно суспільне життя. Крім того подано й труднощі спричинені групою зрадикалізованих людей, котрі оснували в 1918 українську православну церкву.

В кінцевих розділах є подані осяги єпископа Будки й цілої української спільноти в Канаді. Найважливіше є те, що по mimo всяких ворожих агітацій, українська церква не піддалася впливам сектантів, але зросла й скріпилася. Крім того тут подано характеристику єпископа Будки.

Вкінці є подані документи та бібліографія, що була доступна для автора, як допоміжні жерела до цієї праці.

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В КАНАДІ.

Причини еміграції.

Писати про українську еміграцію в Канаді та її осяги це справа великої ваги. Хто лише бодай коротко застане- новиться над багатством України то скоро додумається, що причиною до еміграції була чужа окупація. Своєю незалежність втрапив український нарід в 1349 році. Великий зрив до самостійності проявився вповні в 1648 році, за Богдана Хмель- ницького. Вкортці по зриві український нарід опинився під Москвою і Польщею, що вже від 1349 року посідала частину українських земель. В 1795 році більша частина земель, що були під Польщею опинились разом із нею під володінням Мос- кви, а менша частина під Австрією. Ярмо панщини було скасова- не в Австрії щойно в 1848 році, а в Росії в 1861 р. Це від- билось в культурно-національному житті. Не поминуло воно й релігії. На територіях, що їх окуповала Росія насильно впро- ваджувано православіє, і такий стан тривав аж до першої сві- тової війни. Під Австрією католицька церква втішалась пов- ною свободою, а культурний розвиток поступав остільки, що не було перешкод оільших із сторони австрійського правительс- тва, хіба що домородні москофіли перешкоджували своєю пропа- гандою в національному освідомленню українського народу. Це вони робили за царські гроші, бо Росія старалась при першій

нагоді опанувати й ці землі, що були під австрійським володінням. При кінці першої світової війни відроджується Українська Держава. Однак самостійність триває дуже коротко й Україну поділено аж на п'ять частин. Найбільша частина українських земель опинилась під більшовиками, решту поділено по частинам і Польща дістала українські землі на захід від річки Збруча, Закарпаття прилучено до Чехословаччини, Румунія захопила Буковину, а Мадярщина деякі пограничні міста. Всі окупанти використовували українське населення до крайності стягаючи великі податки, а промисловість майже не існувала на українських землях. Майже половина земель належала великим землевласникам кожного окупанта. Землі, що їх посідало українське населення роздріблювались на щораз менші куски й почався голод на землі. Коли взяти під увагу, що промисловість майже не існувала на українських землях бо кожний окупант бажав мати її на своїх корінних землях, а половина земель належала до великих землевласників, то це примушувало українське населення до еміграції до деяких країн в Європі а також й за океан. І дивно є, що мешканець найбагатшої країни у світі не має місця на рідній землі, мусить її покидати та шукати за землею по цілому світі, бо його земля належить окупантові. Це не легка справа покидати свою Батьківщину і їхати в світ на зарібки без знання чужої мови, без грошей і в цілком чуже середовище. В новому середовищі треба було починати майже з нічого серед дикої пущі.

Щодо української еміграції в Канаді то вона починається при кінці дев'ятнадцятого століття. Першими емігрантами в Канаді два хлібороби із Галичини а саме: Іван Пилипів і Василь Єленяк. Походять вони із села Неоилова, повіт Калуш, Галичина. До Канади приїхали літом 1891 року і працювали на жниваж у Німців Менонітів. Іван Пилипів вернувся до Галичини, щоб заарати свою родину і разом із родиною поселитися у Канаді, бо бачив великі можливості зарібку. У зустрічі з людьми агітував, щоб вони їхали до Канади. За цю агітацію був арештований австрійською поліцією, та просидів в арешті три місяці. Одначе не зважаючи на ніщо, слідуочого року виїхав до Канади в товаристві кільканадцяти родин. Коли побачили, що є добра можливість набути землю то почали писати до своїх рідних та знайомих, щоб вони приїжджали до Канади бо тут можна дістати багато землі, майже даром. Ці письма мали успіх бо із того часу починається вже масова еміграція українських селян. Тому, що Українці є добрими хліборобами і мають велике прив'язання до землі вони поселялися в тих районах, де була можливість провадити таку господарку до якої вони привикли вдома.

Із того часу починається еміграція вже не тільки із Галичини, чи Буковини, що були під австрійською окупацією, але також із тих земель, що були під Росією. У різних історичних працях зустрічається такі територіяльні назви: Галичина, Волинь Велика Україна, Буковина і т.д. і це було причиною непорозумінв в урядах, а люди не все вмiли пояснити це, бо не всі були письменні.

Тому, що перші поселенці були переважно рільники то поселялись у тих місцях, де була площа під землеробство, інші поселялись в містах та містечках і займались поденною працею при будовах, фабриках та різних підприємствах, а то залежало від спосібностей людини. Звичайно нові емігранти поселялись близько своїх односельчан бо таке гуртове життя було краще, особливо в часі різних небезпек. В той спосіб постають перші скупчення українців і вже починається організаційне життя. Першим вислідом такого організованого життя є застанова над будовою власної церкви. Правительство давало таким громадам по кілька або кільканадцять акрів землі під церкву і цвинтар цілком даром. Як уряд федеральний так і міський не вмешувався до справ віри чи обряду. Про перших поселенців треба сказати, що вони деколи старались про церкву скорше, як про власний дім.

-Релігійне життя перших українських поселенців.

Що упорядкуванні перших зовнішніх трудностей поселенці починають радити над будовою своєї церкви. Туга за церквою є так велика, що вони стараються збудувати хоч маленьку капличку, щоб мали де помолитись. Следуючою проблемою перших поселенців був брак своїх священників. Із того скористали різні протестантські прічери та почали свою місцину працю, а крім них російські православні оатюшки. Нарід не дуже то розбирав що то за священник, бо мав довіря до священника та й не підозривав, що то міг бути якийсь проидисвіт.

Вдача та жертвенність українських поселенців були дійсно християнські і то не в словах, але в ділах, тому то із того користали різні сектанти. За ціль взяли собі винародовити їх за посередництвом своєї церкви і школи.

Як вже згадано, що в початкових роках поселення обслуговували Українців принагідно чужинці із різних сект бо своїх священників ще не було. Першим греко-католицьким¹ священником у Канаді був о.н. Дмитрів, котрий приїхав на прохання римо-католицького єпископа Легаля із припоручення Кардинала Сембратовича, в 1897 році із Сполучених держав. Народ витав свого священника з великим одушевленням. Нуджа, невідомість, убожество, розбиття і велика непорядність перших поселенців настрашили отця Дмитрова і він скоро виїхав до Сполучених Держав. В 1899 році приїхав о. дамаскин Поливка також із Сполучених Держав до Вінніпегу, де вже була більша група людей. Сам він був Словак, але добре говорив по-українськи. Перші Богослуження відправляв у пивниці римо-кат. польського костела, а всю колекту забирав собі польський парох. Тоді отець Поливка радив людям будувати свою церкву. Люди послухали його ради і вже в слідуєчій році побудували церкву в честь св. о. Николая. Хоч мала громада, бо заледви 50 родин, але з повним довірям у свої сили будує першу церкву, і тим виявляє свою любов до церкви та довіря до священника. Того самого року посвятив церкву о. Іван Заклинський, котрий

1. В австрійській монархії приміювано слово греко-католик не тільки до Українців, але і до інших народів, що належали до Східного обряду.

також приїхав із Сполучених Держав. Перші українські священники приїздили із Сполучених Держав бо там Українці поселились скоріше, а навіть вже мали свою пресу, яка мала великий вплив на поселенців у Канаді. Однак на жаль, крім добрих сторінок, були і злі. Греко-католицькі священники в Сполучених державах закликали до будови своїх церков, однак незалежних від Риму. Причина була та, що українські священники не мали поручення від своїх єпископів з Галичини,¹ а тому римо-католицькі єпископи не допускали їх до сповнювання душпастирської праці. Преса ці вісті поширяла, додаючи багато коментарів, що в свою чергу мало злий вплив на Канаду. В часі своєї душпастирської праці в Канаді, отець Заклинський зажадав, щоби громада у Вінніпегу признала зверхність римо-кат. архієпископа Лянжевена та записала на його чартер церковні реальності. Громада того зроби не хотіла і він відмовився обслуговувати її. Тоді церковний заряд запросив російського єпископа Тихона. Атмосфера стала неможлива, бо навіть один із парохіян вдарив у лице о. Заклинського, але за це був покараний, і по тих подіях він виїхав до Сполучених Держав. Також і єпископ Тихон виїхав до Нью-Йорку. Крім повище згаданих священників був ще й о. Н. Тимкевич, але нічим не відзначився для організаційного життя. Так проминуло десять років від початку поселення.

1. Галичина була під австрійською окупацією від 1772 року. Тепершня назва західня Україна.

Щоби бути об'єктивним треба присвятити кілька рядків для римо-католицького духовенства та єпископів, котрі дуже багато допомогли в початках українським поселенцям в їх релігійно-культурнім житті. Пізнавши українських поселенців, їхню прив'язаність й любов до церкви прийшли до переконання, що місієної праці найкраще надавалися свої рідні монахи. В той час таку місію могли виконувати Отці Василіяни. Старанням о. Лякома, єпископа Легаля та архієпископа Лянжевена вдалось звернути Отців Василіян до місієної праці серед українських поселенців у Канаді. В Галичині вже знали про релігійні умови в Канаді із звіту отця жолдака, котрий відвідав осередки українських поселенців в 1901-1902 році на припоручення Митрополита Андрея Шептицького. Він заявив, що треба якнайскорше вислати до Канади принайменше 12 світських священиків і кількох монахів Василіян. Митрополит розписав конкурс до свого священства, щоб зголошувалися на місію до Канади. Зразу зголосилося кількох світських священиків, та коли прийшлося вижджати то всі відмовилися. Тоді Митрополит Шептицький вдався з отцем Жолдаком до отців Василіян у Львові й зі слезами в очах просили, щоб Василіяни піднялися канадїєської місії. Супроти виразної волі папи Льва XIII Заряд Чина рішився вислати місіонарів до Канади. Перші постійні священики в Канаді були отці Василіяни від 23 жвртня 1902 року, а саме: оо. Філас, Дидик і Строцький.

МІСІЙНА ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОГО ДУХОВЕНСТВА В КАНАДІ

До перших василіянських отців піонерів належать, о.Плятонід Петро Філяс, о.Созонт Дидик, й о.Строцький, що приїхали при кінці 1902 року до Канади. Разом з отцями приїхав брат Єремія та чотири Сестри Служебниці, котрі мали заопікуватися дітвором, вести захоронки й відвідувати хворих. На слідує рік приїхали до Вінніпегу о.Навкратій Крижановський і о.Матей Гура, а 13 січня 1905 року прибуло ще двох отців, Атаназій Филипів і Іван Тимочко. Зараз по своєму приїзді почали місіонарську працю по широких канадійських просторах, Манітоби, Саскечевану й Алберти. Головними їх осідками були, Вінніпег, Едмонтон та теперішній Мондер. Першим завданням було побувати церкви, де можна б було відправляти Богослуження та вести катехизацію дітей. Своєю ревною працею вони запобігли поширенню протестантизму, православ'я та різному сектанству. Праця перших місіонарів скоро дає гарний вислід й вони починають закладати й школи, де молодь могла вчитися своєї мови, релігії та пізнавати свої традиції, і тим способом зберігати її перед чужим нездоровим впливом. Одначе така мала кількість священників не могла задоситьчинити всім потребам релігійним та культурним. Багато часу треба було витрачувати на далекі подорожі, бо доріг доорих не було, а найтяже то було зимою й весною. Одначе ці перші місіонарі-піоніри не зражуються всіми труднощами, а з повною посвятою працюють серед українських поселенців у Канаді.

Майже рівночасно із приїздом перших отців Василіян до Канади приїхав із Сполучених Держав Серафим, котрий звав себе єпископом і Митрополитом православної віри для цілої Америки. За гроші почав він висвячувати священників без розбору, около п'ятдесят осіб.¹ З того користали протестанти бо сподівалися, що за гроші вдасться їм зробити із Серафимом, що схочуть. Священників, що їх святив Серафим називали 'викропленці', користали із релігійного опущення Українців розходились по різних колоніях, де їх люди не знали і представлялись, як українські греко-католицькі священники, що недавно прибули з Старого Краю. Люди повірили їм і йшли до них христити дітей, вінчатися, сповідатися та брати участь в Службі Божій. Заохочені успіхом перших православних священників приходили другі до Серафима і просили, щоби їх святив. В 1904 році оснують ці священники Незалежну церкву, але вона відносності залежала від протестантів. Цей незалежницький рух довго вкорінювався і опісля дав початок греко-православній церкві. Для сріплення своєї праці незалежні видали свій катехизм в англійській і українській мові, але ним прозрадили себе. Порівнюючи малу скількість католицьких священників до великого числа Серафимових стає ясно, яка велика небезпека грозила Українцям. Крім наших отців Василіян працювали серед наших поселенців від 1899 року і отці Редемтористи, з походження Бельгійці.

1. Божик, Пантелеимон, Церков Українців в Канаді, ст. 29.

Першим із них був о.Ахіль Делярїи, котрий опісля прийняв східний обряд в 1906 році. Хоч як ревний був цей священник то все таки люди мали до него упередження. На щастя цей священник, хоч походженням чужинець, але духом був Українець, и найбільше заслужився тим, що апостольська Столиця іменувала українського єпископа для Канади.

В той час, коли треба було оагато більше священників для місіїної праці в Канаді, то треба було отцям Василіанам погодитися із тим, що отець Філяс мусів виїхати до Галичини на протоігумена. Одначе праця перших місіонарів почала видавати свої овочі. Еміграція із року-в-рік збільшлася, а місіонарі ні. надлюські зусилля перших місіонаріх засвідчує той факт, що о.Тимочко замерз на санях в часі подорожі. Щоб дістати більше священників виїжджає в 1909 році отець Дидик до Галичини, але замість священників приїхало трьох студентів богословів.

В 1909 році відбувся Всеканадський Католицький Синод у Квебеку. На синод запрошено отця дидина, бо там порушувано українські справи. Рік перед тим о.Делярїи видав книжечку,¹ де з подробицями представив положення української церкви. Тодішній апостольський Делегат Сбаретті писав до о. Делярого, щоб місіонарі, котрі обслуговують українців виготовили меморіял про положення Українців у Канаді.

¹.Меморіял у справі зусиль зі сторони скызматиків і еретиків серед українців Західньої Канади, Квебек, 1908.

Отець Делярій написав другий меморіал в справі українців північно-західної Канади, і внім представляє сумне релігійне положення українських поселенців та подає середниці, як можна тому запобігти. Між іншим поставив потребу українського єпископа для Українців в Канаді.¹

У звичайних обставинах єпископові чужого обряду й народности, було б дуже тяжко доконати та великих і численних діл. Це твердження, що відноситься до всіх народів, відноситься передовсім до українців. Природне недовіря українського народу до католиків латинського обряду, що його витворили вікові надужиття зо сторони поляків і безпереривна пропаганда брехнею і очерненнями зо сторони протестантів і схизматиків, завсігди в якись мірі шкодили не тільки праці латинських священників, але теж і праці українських родом священників, що підлягали латинському єпископові.

І тому від кількох літ насувається питання чи не ліпше було б призначити скорше ніж пізніше українського єпископа для українців Канади. Ст. 8-9.

В цій справі писав також і отець Бульс до президента Товариства Поширення Католицької Церкви в Канаді, щоб цей вплинув на учасників синоду про конечну потребу українського єпископа. Крім того поміщено лист в Кетолік Реджістер, і про него писав о. Дидик писав до о. Делярого, що цей лист зробив дуже велике враження на учасників Синоду в Квебеку. На Синоді в Квебеку був присутній о. Дидик і своєю присутністю та заходами Апостольського делегата попер старання о єпископа для Українців католиків у Канаді.

¹ Пропамятна Книга, Поселення Українського Народу в Канаді, 1891-1941. Мечатня Голосу Спасителя, Йорктон, Саск. 1941 р?

В часі самого Синоду о.Дидик подав такі точки щодо українських релігійних справ:Щоб зберегти український нарід при його вірі й обряді то треба українського єпископа на Канаду і щоб він мав цілковиту повновласть, а не був лише помічником латинських єпископів, осмувати малий Семінар для підготовки кандидатів на священників, і власну пресу. При помочі власної преси можна було краще провадити місійну працю і обороняти віру, подавати вказівки та поучення. Модані мотиви мали позитивний успіх, бо за півтора року вже була українська-католицька преса, а за три роки вже був єпископ для канадійських українців із повною персональною юрисдикцією.

Слідуючим успіхом у праці перших місіонарів були відвідини митрополита Андрея Шептицького, котрий приїхав на Евхаристійний Конгрес в 1910 році до Монреалу. Ця подія була дуже корисна і Митрополит відвідав українських поселенців від океану до океану. В очах чужинців митрополит своєю особистістю підніс престиж Українців. До тої пори жодин із жужих єпископів не відвідав своїх краянів. Правда, що зазнав він також невдячності у Ванкувері від українських загоріліців, але тим не зражувався. Чужий вплив пішов вже так далеко, що навіть не постидалися перед чужинцями виявити своє брудне обличчя і то в такий час, коли треба було виказати свою національну зрілість. Серед культурного народу такі події не трапляються.

МІСЦІНА ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОГО ДУХОВЕНСТВА В КАНАДІ 13

При відвідинах митрополит мав змогу пізнати потреби українських поселенців і прийшов такж до переконання, що треба більше священників і власного єпископа. Коли від'їжджав то обіцяв, що буде старатися прислати священників та висіднати єпископа для Канади. Для назначення окремого єпископа треба було згоди місцевих римо-католицьких єпископів. Митрополит представив єпископам свої спостереження з візитації та старався переконати їх про потребу власного єпископа бо в противному разі загрожує протестантизм і православ'я. В той час дуже збільшилося число емігрантів і з кожним днем зростала потреба священників. Митрополит в часі свого побуту говорив із компетентними урядовцями в Оттаві та по провінціях. У Ріджайні переговорював з премієром Саскечевану Волтером Скоттом в справі освящення українського католицького єпископства в Канаді.

В поворотній дорозі до Львова Митрополит задержався в Римі й докладно представив папі положення Українців у Канаді. Він дуже ясно змалював небезпеку, яка загрожувала вірі та просив створити осібну єпископську катедру. В Римі зайнялися тою справою дуже щиро і для того покликали отця Деляре в 1911 році, щоб подав свою опінію, і він якнайкраще представив тодішні умовини та спосіб, як зарадити тому, щоб зберегти Українців при їх вірі та обряді. Відріддини отця Деляре увінчалися успіхом і вже слідуєчого року Апостольська Столиця іменувала єпископа.

Повернувши до Львова Митрополит Шептицький почав працювати над своїм меморіалом і вже 18 березня 1911 року вислав його до всіх канадійських єрархів і до Апостольської Столиці. Понище подаю зміст меморіалу:

Тоді, коли з нашої сторони українці Канади ще не прийшли до цього, щоб мати одного періодика, то протестанти мали їх принайменше чотири, чи більше. Були в них чотири, що боронили й сприяли протестанському рухові. 'Канадійський Фармер' підтримуваний центральним урядом, але видаваний майже завжди протестантами, або людьми їм прихильними. 'Український Голос' радикальний орган прихильний протестанському рухові, головню з національного наставлення. Відтак 'Бюз' /тижневик з Нью Йорку, що почав виходити 1908 р. і свій прызвитеріанізм перещеплював до Канади/ і 'Ранок' соціалістичний орган, присвячений протестанській справі. Українська сторона при часописі 'Телеграф' у Вінніпегу є також редагована одним протестанським учеником з 'Манітоби Каледж'.

П'ятий український орган читаний фармарами 'Новий Край' що виходив кожного тижня в Ростерн і видавався безсторонній до цього часу, піддався впливові тих, що дали йому грошеву підмогу, що їй він дуже потребував і чого прызвитеріяни правдоподібно йому не відмовили. І ці є чотири чи п'ять органів, що служили справі прызветеріанській. Поза цим є брошури видавані у Вінніпегу незалежними і печатані у 'Кенада Норд Вест Паблішінг Компані'.

Між ними є протестанський катехизм з 1904 року, що написаний з великим обманом. Напримір він признає сім святих Тайн, науку про Пресв. Тройцю, імя Католицької Церкви і вкриває всі ереси виразами майже не зрозумілими. Є також ряд протестанських видань, перекладів, що виходили торонтонською редакцією 'Свідка Правди' 241 Симко Стріт, /Тринадцять українських книжок продавалося за одного долара/. Руська Бібліотека у Вінніпегу знову ~~був~~ ряд поганих, що я не міг навіть купити через посередника, бо продавець підозривав, що він хотів купити книжки у моему імені. 1

1. Частина тексту із Меморіалу поміщена в Іропам'ятній Книзі, ст. 40.

Меморіал Митрополита Шептицького мав так великий вплив, що вже 27 травня 1911 року почав виходити український католицький часопис Канадський Русин,¹ що його оснував римо-католицький архієпископ Лянжевен зі Сент Боніфас'. Згаданий часопис виходив у Вінніпегу як тижневик, а першим його редактором був Н. Сироїдів. Він був добрим редактором і часопис був інтересним, в нім були поміщували дописи із різних частин Канади, що вказує на заінтересовання газетою. У цьому меморіалі Митрополит Шептицький, крім опису загального положення українців в Канаді, спинився головню на потребі українського єпископа до Канади. Цей проєкт був прийнятий і римо-католицькою ієрархією в Канаді і вкоротці Апостольська Столиця назначила о. Никиту Будку, префекта Духовної Семінарії у Львові, першим єпископом для українців католиків у Канаді. Від іменування єпископа починається нова сторінка в історії українських поселенців у Канаді.

По повних двадцятьох роках від початку поселення перших Українців у Канаді прийшов момент, в яким українська спільнота осягнула такий успіх, якого не мав жоден із славянських народів. Сильна неpolitна віра перших поселенців, жертенна праця духовенства, як українського так і римо-католицького увінчалися повним успіхом.

1. В той час уживано назви Русин і Українець, а в офіційних документах у латинській мові Рутені.

ЖИТТЄЛИС ЄПИСКОПА КИР НИКИТИ БУДКИ

Життя і діяльність в Галичині.¹

Никита Будка народився дня 7 жовтня 1877 року в селі Добромірці, повіт Збараж, в Галичині. Родичі його, Михайло й Марія були бідними селянами та мусіли тяжко працювати бо власного майна не мали багато. Це були часи по тяжкій панщині і селяни не мали ще часу добре розгосподаритися. Тому, що родичі півити були працювита і оцадні, то з часом доробилися скромного майна і батько його став заступником вііта та головою читальні. Хоч батько був досить строгий то мати була лагідної вдачі и таку лагідність вщплывала своїм дітям. В тодішніх часах спосіб вилування дітеи був взагалі досить строгий, а за те и пошана до родичів була велика.

По скінченні сьомого року життя почав ходити до школи в рідному селі, а опісля в повітовому місточку Збаражі, де була вища народня школа. По скінченні цієї школи записався до гімназії в Тернополі і в 1897 році здав іспит зрілості. Вже від другої класи гімназійної удержувався сам заробляючи собі лекціями, а така виснажлива праця вичерпувала сили молодого студента, бо крім власної науки треба було ділити час і на навчання других.²

1. Канадійський Русин, ч. 22, 19 жовтня 1912 р. ст. 4.

2. Бала, Осип, Перший Український Єпископ Канади, Кир Никита Будка, Вінніпег, Ман., 1952 р.

В тих часах велася жива освітня праця серед українського населення в Галичині за здобуття національних прав. Хоч Галичина була під австрією, то впливи Поляків були дуже великі и треба було боротися і проти австрійського правительства і проти впливів Поляків. В парі з тим ішли змагання за поліпшення економічного положення крайно визискуваного та упосліджуваного селянина. Тому и не дивно, що молодь відчувала національну кривду та економічний гніт. Хоч збаражчина визначалася, як одна із найбільш свідомих округ Галичини, то національна кривда була одною із головних причин що дала поштовх до рїзгородної пропаганди, яку скоро використали соціалісти та радикали. Така атмосфера мусіла вплинути на молодого студента Никиту, котрий сам відчував цю кривду, і він хвилево піддався тим впливам. Тяжке життя родини, брак землі та грошей заставили його до призадумання, що далше робити. Бажанням його було стати священником, одначе брак фінансів був хвилевою перешкодою до здійснення мрій, бо не мав навіть грошей на дорогу до Львова, щоб там записатися на Богословію. Родичі не могли також допомогти бо батько був хворий через два роки. Тоді то за порадою учителів тернопільської гімназії прийняв посаду приватного вчителя в домі князя Сапїги в Більчу Золотім, повіт Борщів. Тут перебував около трьох років, та своєю працею здобув собі признання та вдячність родини Сапїгів. Та родина пізніше запрошувала його на вакації, як студіював теологію.

По трирічній праці у родині Сапігів був покликаний до війська і мусів відбути однорічну службу в столичному місті Відні. При кінці року здав офіцерський іспит при 51 полку піхоти. По скінченні військової служби в 1902 році записався на теологічні студії в Інсбруку, в славному австрійському університеті. Дня 14 жовтня 1905 року був висвячений на священника, в двадцять восьмому році життя. По висвяченні покликав його Митрополит Шептицький на префекта Духовної Семінарії у Львові. Сповняючи обов'язки префекта використовував кожну вільну хвилину и приготавляв докторську дисертацію про Дисципліну Грецької Церкви в світлі полеміки за часів Фотія¹, і в 1910 році предложив її до апробати. Сенат віденського університету дисертацію прийняв та апробував. Митрополит Шептицький дозволив йому виїхати до Відня та покінчити студії. Однак хвороба перешкодила його праці и він мусів повернути до Львова на попереднє становище префекта. За пильність в обов'язках та здібність митрополит іменував його дієцезальним радником супружого трибуналу та референтом еміграційних справ.

В році 1910 основано місячник 'Емігрант', який мав за завдання подавати духовну поміч для емігрантів в Європі та за океаном. В тій цілі о. Будка нав'язав зв'язки із німецьким еміграційним товариством ім. св. Рафаїла и став

1. Іларіон, митрополит, Поділ Єдиної Христової Церкви і перші спроби поєднання її, 1953 р, Вінніпег, ст. 135?

головним дописувачем, та старався достосувати його плян до потреб питомих української еміграції. Як віддано працював у згаданому місячнику то можна переконатися із того, що вже будучи єпископом в Канаді дописував до 'Емігранта', та переписувався із редактором та зарядом львівської філії товариства св. Рафаїла. Отець Никита Будка не тільки писав для емігрантів, але також хотів особисто пізнати потреби і життя емігрантів. Обов'язки префекта задержують його у Львові, за те в часі вакацій виїжджає в літі 1911 року до Боснії, а в 1912 р. до Прусії. Не зважаючи на свій стан здоров'я їде від одного скупчення до другого, відправляє Богослуження, проповідує Боже слово, сповідає, дає різні поради та збирає різні інформації потрібні для емігрантів.

В часі побуту серед українських емігрантів у Прусії прийшла вістка від Митрополита Шептицького, що папа Пій X-ий іменував о. Будку на єпископа для Українців у Канаді.

На пленарному засіданні Конгрегації для Пропаганди Поширення Віри дня 8 липня 1912 року іменовано отця Никиту Будку титулярним єпископом Патари, для Українців у Канаді. В цій номінації є короткі вказівки для орієнтації, як має поступати єпископ у своїй праці та поручення оснувати свій Семінар.¹ Ці умовини були конечні, а при тім вказують відразу незалежність українського єпископа від римо-кат. єпископів.

¹Документ ч. 31945, знаходиться в архієпископській палаті Манітобського Екзархату, Вінніпег, Манітоба. Гляди в додатку, копія в латинській мові.

Номінація Кир Никити Будки на першого єпископа для української еміграції в Канаді—це подія історичного значіння не тільки в Канаді, але українських справ взагалі. Українські справи стають голосні не тільки в Європі, але також на американському континенті. Щодо особи єпископа-номіната Кир Никити Будки і вибір його це також важна справа, бо він син селянина, а в додатку ще й бідного міг добре протиставитись проти тодішніх соціалістичних та радикальних течій та їхніх провідників, що виступали проти церкви й духовенства, використовуючи всі моменти, щоб їх знищити. Певне є, що такі справи були добре відомі Митрополитові Шептицькому із канадійських обставин, що приключились йому у Ванкувері в часі візитації в 1910 році.¹

Після урядового повідомлення про свою номінацію на єпископа, єпископ-номінат скоро повертає із Прусії до Льова щоби приготуватися до консекрації та виїзду до Канади. Хоч з одної сторони це була радісна вістка для него, то із іншого згляду треба було погодитися із тим, що мусів зречися своєї мрії про докторат та спокійної наукової праці. Мусів покидати Рідний Край та самому стати емігрантом, але його шляхотне серце було повне співчуття до емігрантів.

Перед консекрацією єпископ-номінат мав дуже багато праці для полагодження особистих та урядових справ. Це був

1. Жан, Йосафат, ЧСВВ, — Богдан Казимира, Великий Митрополит, Бібліотека Католицької Акції, ч. 17, Едмонтон, Алберта, вид. 1954 р. ст. 28.

час, коли люди масово виїжджали до Канади і різні делегації приходили на авдієнції. Перед виїздом треба було і попрашатися та відвідати монастирі та визначніші особи. На все те не оставалось багато часу бо треба було якнайскорше виїжджати до Канади.

Ще перед своєю консекрацією єпископ-номінат брав участь з усіма українськими Владиками із Галичини¹ у величавому Евхаристійному Конгресі, що відбувався того року у Відні, столичному місті австрійської монархії. В часі Конгресу єпископ-номінат виголосив реферат про еміграцію, її стан та потреби. Глибоко обдуманий і добре удокоментований реферат молодого єпископа надзвичайно заінтересував усіх учасників Конгресу. Як доказ опіки церкви над емігрантами був сам єпископ Никита Будка і тому єпископи різних націй живо інтересувались не тільки самою еміграцією, а також й українськими справами. На тодішні політичні умовини це був великий здобудок і то не тільки на полі релігійнім, але також і на національнім. Призначення єпископа для українських емігрантів у Канаді вказувало, що це нарід релігійний, крім того вказувало на окремішність українського народу від інших, котрі старались за всяку ціну позбавити український нарід не тільки його стану посідання, але також і віри.

¹. Галичиною називали ту частину України, що була під австрійською окупацією. Польки називали 'Малопольська'. Більш правильно - це Західні Українські Землі.

По полагодженні найважливіших справ та формальностей скоро зближився назначений речинець консекрації, що була призначена на день 14 жовтня 1912 року в призник Покрови Матері Божої. Сам акт консекрації відбувся в архікатедральному храмі св.Юра у Львові при великому здизі народу. Головним святителем був сам Митрополит Андрей Шептицький, а співсвятителями перемиський єпископ Чехович і станиславівський Г. Хомишин. Як гості були римо-католицькі єпископи з Львова й Кракова та вірменський ~~єпископ~~ єпископ, що мав єпископську столицю у Львові. Кир Никита Будка був наче права рука Митрополита бо він святив його на священника, коло него працював і то в найважливіших справах, як справи еміграційні, супружі, та Духовній Семінарії. Тому й не дивно, що після консекрації Митрополит улаштував бенкет в честь ново-висвяченого єпископа у своїй палаті. То була велика радість не тільки для молодого бо заледви тридцятьп'ять літнього єпископа, але також й для Митрополита, що його бажання сповнились і то надзвичайно скоро. Він сам на власні очі бачив ту руїну серед українських поселенців не тільки в Канаді, але й в інших країнах Америки. Він відпускав від себе особу, котра йому була дуже потрібна, але з другої сторони сподівався, що власне молодий і ревний єпископ виповнить вложені на нього обов'язки. Він мав всі дані до того важкого єпископського уряду будучи під рукою Митрополита, що заслуговував на пошану не тільки серед кругів церковних, але також і в суспільному житті Українців.

По консекрації осталося дуже мало часу до означеного речинця виїзду до Канади. Всі львівські парохії, монастирі, школи, інституції, товариства та поодинокі особи бажали гостити у себе єпископа Кир Никиту перед його виїздом за море. Треба було також їхати до Риму, щоб особисто представитися Святішому Отцеві, до чого є зобов'язаний кожний єпископ. По дорозі треба було також полагодити різні формальності у Відні та попрощатися з різними представниками влади. День виїзду був запланований на 22-го листопада 1912 року. Того дня попрощали його на львівському дворці різні організації й духовенство та пожелали Божого благословення на новій праці серед своїх братів на чужині.

Подорож Кир Никити і перша зустріч з вірними в Канаді

Вістка про назначення єпископа для Канади наче блискавка поширилася поміж українськими поселенцями у Канаді. Її приймали кожний по-своєму. Ясне є, що велика радість охопила тих щирих Українців, котрі остали вірні своїй правдивій вірі яку вони зберегли у своєму шляхотному серці помимо сильної ворожої пропаганди. З Канади приїхав до Львова отець Сембратович, щоб товаришив молодому єпископові в дорозі. Є здогади про те, чи він сам приїхав із власної волі, чи митрополит Андрей Шептицький його запросив. Важне є те, що таке товариство досвідченої особи було корисним і можна було про все вивідатися із канадійських обставин та життя Українців.

Від митрополита Шептицького мав єпископ Будка точні інформації про українських емігрантів в Канаді та їх відношення до церкви і духовенства. Тут спліталися два напрямки, один скрайно ворожий, а другий правдиво християнський. Це був смуток і радість разом, а відповідно до того треба було шукати правильної розв'язки.

Подорож до Канади вела через Перемишль, де єпископ зустрівся на дворці із Преосвященним Чеховичем, через Відень до Бремену і тут зустрів о. др-а Вергуна, що був тоді душпастирем для емігрантів та й тих, що виїжджали за море. Із Бремену їде до Бруселі у Белгії, щоб відвідати настоятелів отців Редемптористів й подякувати їм за їх працю, бо кількох отців того чина посвятились душпастирській праці для українських поселенців у Канаді. Із Бруселі переїхали до французького порту Кале і через канал Ля Манш до Англії. Єпископ їхав в товаристві о. Сембратовича і о. Осипа Бали¹. В Лондоні єпископ Будка відвідав римо-католицького Архієпископа та відправив у його катедрі Службу Божу. Отець Сембратович зацікавив Преосв. Никиту з президентом компанії 'Кенедієн Пасифік' та іншими представниками канадських інституцій. В Лондоні оглянули найважливіші пам'ятники і по дводневній перерві виїхали до Ліверпул, де вже був готовий корабель 'Емпрес оф Брітен' та дня 29 листопада виїхали на море в напрямку на Галіфакс.

1. Бала, Осип, ст. 15.

В часі подорожі перебув єпископ морську хворобу. По дорозі випитував о.Сембратовича про всі подробиці із канадійського життя та які могли бути вигляди на майбутність. Очевидно, що треба було бути приготованим на найбільші труднощі та невдачі. До Галіфаксу приїхали дня 6 грудня і тут застали дві телеграми, одна від отців Василіян, а друга редакції 'Канадійського Русина'. В обох телеграмах були щирі вислови для Преосв. Никити із нагоди приїзду до Канади. Із тих телеграм він відчув радість, що давало до зрозуміння, що він є побажаний, і його очікують. Радість збільшилась, коли на корабель прийшов канадійський місіонар о. др Єрми та зложив привіт в імену духовенства і вірних. З Галіфаксу товаришив вже отець Єрми до пристані Сент Джан Н.С. і по дорозі розказував про радість Українців з нагоди приїзду єпископа і збирають для нього дар любови. Корабель прибув до пристані 7-го грудня і звідси поїхали до Монтреалу. Тут зустрів єпископ Будка першу групу українських емігрантів у Канаді. Вже попередньо було повідомлено, що в Монтреалі має бути Архієрейська Служба Божа співана, але через спізнення поїзду єпископ відправив читану Службу Божу в римо-католицькому костелі і багато людей приступило до св. Причастя. В імені пароха та від емігрантів привитав Владику о. Делярій, ЧНІ, котрий найбільше старався про призначення єпископа для Українців у Канаді. Можна собі уявити радість людини, коли її бажання сповняться. При кінці привітальної промови вручив єпископові \$100,00 як

дар любови від вірних у Монреалі. Повний радості та вдячності щиро привітав вірних короткою промовою та заповів молебень і проповідь на пополудне. Підчас молебен виголосив довшу проповідь. Вірні на власні очі бачили перед собою свого єпископа і мають нагоду переконатися про неправдивість ворожої пропаганди, що розсівали поголоски, що Рим не дбає про Українців і що їх хочуть французи й англійці винародовити. Вже сама поява єпископа в Канаді була великою поразкою для різних сектантів а також і для протестантів і православних, які використовували несвідомість бідних людей.

З Монреалу виїхав єпископ Будка до Оттави з отцем Сембратовичем, щоб зложити візиту королівському намісникові та представникам федеральної ради, дня 16 грудня найвищий суддя сир Арль Патрік дав обід в честь єп. Никити Будки. На обіді були: прем'єр міністер Борден, міністер публичних робіт Роджерс, міністер почти Полетієр, жінка судді і о. Л. Сембратович. Міністер внутрішніх справ був перешкоджений і оправдав себе. Міністри цікавилися всіми ділянками українського життя як літературою, штуками та матеріяльними відносинами. Вони хвалили українців, але дивувались неграмотності, і обіцяли поміч особливо при організованні шкіл. Того дня зложили візиту Генеральному Губернаторові Канади князеві Канавтові, стрієві англійського короля Юрія У. Вже на самих початках така візита вказувала на пошану для нашого єпископа серед найвищих канадійських достойників.

Про відвідини найвищих достойників та їх прихильність до Преосв.Будки подав на своїх сторінках 'Канадійський Русин' в числі 32, 1912 року, і вірні вже могли від початку переконатися про повагу і значіння єпископа.

По полагожденні формальностей в Оттаві виїжджає до Філадельфії, щоб відвідати давнього приятеля Преосв.Сотера Ортинського, єпископа для українських поселенців у Сполучених Державах, та передати йому привіт із Старого Краю, і скоро повертає до Канади. Тому, що в номінації було зазначено осідок для єпископа у Вінніпегу, він їде прямо до свого місця призначення, щоб якнайскорше обняти свій уряд.

Українське громадянство довідалось із газет про приїзд єпископа до Вінніпегу очікувало на станції Сіпіяра¹, щоб належно привитати свого Владику. Одначе через спізнення поїзду вірні з жалем розійшлися, а єпископа привитали тільки вісім священників та мала група визначніших громадян. Інтронізація була назначена на неділю 22 грудня, в празник Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії. Згідно з пляном акт інтронізації відбувся при величезній масі народу та з великим одушевленням бо такі історичні події є дуже рідкі, а для Українців у Канаді були нові. Вірні привитали свого Владику згідно з українською традицею в той спосіб, що парох передав ключі від церкви на знак, що єпископ є господарем її, а вірні

1. Слово Сіпіяр є скорочення назви Канадійської Тихоокеанської Желізниці. С.П.Р.

через своїх представників, хлібом і сіллю, висловлюючи ті слова: 'Витаємо Вас хлібом і сіллю, привітайте нас і Ви Божим Словом'. Під звуки пісні 'Буди Ім'я Господнє благословенне...' Владика ввійшов до першої церкви своєї дієцезії, під іменем св. отця Николая. До Архієрейської Служби Божої асистували єпископові кількох священників. Після вступних молитов, і приготування до Богослуження відбулася формальна частина інтронізації. Владика привітав настоятель отців Василіян о. С. Дидик в імені духовенства і вірних. Він представив Владика вірним та запевняв його про любов, вірність, послух та готовість до праці для слави Божої та добра вірних. Вірні мали нагоду переконатись, що попередні поголоски були неправдиві бо на власні очі бачуть свого Владика, що має стати їхнім найвищим провідником. Отець Сембратович відчитав грамоту в українському перекладі про номінацію о. Никити Будки на єпископа для українських католицьких поселенців у Канаді, та про наділення його повною єпископською властю. В цьому письмі св. Отець звертається до вірних із напінням, щоби вони вірно повинувалися єпископові як намісникові Христа. Для вірних є наглядним фактом, що св. Отець відзначає їх особливою добротою бо тим відрізняє їх обряд, та узгоджує потреби їхнього релігійного життя. Це письмо є найкращим доказом, що потреба й прохання вірних і духовенства були задосить учинені, а з другої сторони ці вірні мали своєю співпрацею доказати, що вони дійсно заслуговували на свого єпископа.

Понище подаю вільний переклад Буллі виданої Апостольською Столицею.

Любий сину! Мир і апостольське благословення. Ідучи слідом наших попередників поручаємо претяжкий уряд пасти вівці Господнього стада тим церковним мужам, котрих поручають як таких попри це, що окрашені іншими чеснотами, відзначаються передовсім цвітом побожності силою таланту та славою розваги і благорозумія. Якраз по відбутій нараді з Всечеснішими Братами Нашими Кардиналами св. Римської Церкви з настоятелями Конгрегації Розширення віри для справ східного обряду узнали ми потрібним вислати єпископа також руського обряду, живим на канадійській землі. Про те, коли тепер розходиться вибрати такого першого єпископа, по вислуханні тих самих кардиналів вглянувши в особливі прикраси духа і природних прикмет на підставі котрих тебе поручають, звернули ми ласкаво очі нашого Духа, любий сину, на тебе, що до нині в Архідієцезії Львівської Богословської Семінарії з найбільшою похвалою сповняв обовязки префекта студій і відповідаєш всім канонічним вимогам, рішили ми поручити тобі той єпископський уряд в певній вірі, що ти вповні відповіш нашим надіям.

Для того силою цього письма Нашої Апостольської влади тебе котрого подібним нашим письмом з того самого дня ми оголосили єпископом Титулярної Церкви Патарської, тепер знова робимо, вибираємо й оголошуємо єпископом для вірних руського обряду, живих на канадійській землі і Тебі сим письмом уділяємо силою рівнож Апостольської влади всіх властей конечних і потрібних до виконання тяжкого уряду. Для того ми поручаємо всім і кожному з осіб до кого належить, щоби Тебе як єпископа для Русинів в Канаді прийняли та допустили до свободного виконання сего уряду та нехай Тебі у всім обявляють свою жичливість, будуть до розпорядимості повинуються, та нехай Твої спасенні перестороги і прикази з пошаною приймуть й дійсно сповнять і їм не перешкаджають, бо в противному разі Твій законно виданий суд на отягаючихся від сего нашою найвищою властю потвердимо, коли повище сказаному не стоїть, щось противного. — Рим.

Любому синові Никитові Будці світському священникові руського обряду з Львівської Архідієпархії. Р. Каре Мерри де Валь, Секретар Стану.¹

1. Канадійський Русин; 2 XI, 1912, ч. 24, ст. 2. Лист був скорше оголошений в пресі.

По відчитанні папського письпа почалась Архієрейська Служба Божа. В кінці Служби Божою промовив Владика до своїх вірних і впершу чергу їх від рідних з Батьківщини. Висловив щире подяку для Апостольської Столиці за надання єпископа для Українців у Канаді та начеркнув свій план, а саме старання про церкву й школу. Заохочував вірних шанувати свою віру, обряд та церкву, бути вірним Господу Богу, дорожити своїми релігійними та національними скарбами, мовою та звичаями. Крім того заохочував людей до особливої набожності до Пречистої Діви Марії, він зазначив, що в її празники одержав свої священні та єпископські свячення, а також в її празник починає працю у своїй Дієцезії. Зложив також особливу подяку отцям Василіянам за їх жертвенну працю у Канаді.

По скінченні Служби Божої відспівано благодарственный гимн 'Тебе Бога хвалим...' і єпископ поблагословив вірних Найсвятішими Тайнами, та уділив папського благословення. Того ж дня вечером діти зі школи св. о. Николая влаштували концерт в честь свого Владика. Зворушений до глибини дякував за привіт й заохочував дітей до пильної праці.

З тим днем починається властива праця єпископа Будки. Він урядово перенимає провід церкви, а з нею тісно пов'язану школу. Господь Бог вибрав собі нового апостола із бідного селянського хлопчини і поручив йому опіку над своїм народом.

ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕПІСКОПА БУДКИ В КАНАДІ

З приїздом єпископа Будки до Канади починається новий період для українських поселенців в Канаді. Він починається дня 22 грудня 1912 року, коли урядово єпископ обняв провід релігійного життя. Першим завданням було постаратися про приміщення у Вінніпегу. Спочатку єпископ замешкав в отців Василян, що мали свій монастир коло церкви св.о.Николая. Вони відступили йому два покої, а третій для отця секретаря. Отець Сембратович глядів за помешканням, яке було б відповідне на резиденцію, і в скорому часі дім закупили при вулиці Домініон ч.511. і єпископ перенісся до власного помешкання в половині березня, 1913 року.

Ще перед приїздом єпископа Будки до Канади проголосили отці Василяне збірку на дар любови для єпископа, й зараз по приїзді до Вінніпегу передали йому зібрані гроші від вірних з Манітоби, Саскечевану та Алберти в сумі 1551⁹⁶ доларів¹, а крім того вже в Монреалі вручили 100,00 доларів. Щоб краще оцінити канадійських Українців то варта порівнати із Українцями в Сполучених Державах, де еміграція була численніша та заможніша, то першому своєму єпископові С.Ортинському зложила дар любови в сумі 1200,00 доларів.

Духовенство в Канаді і єпископ не мали якогось сталого майна, а їхнє удержання залежало виключно від пожертв

1. „Канадійський Русин“, ч.32, 28.XII, 1912 р.ст.4. Отець Бала Осип подає суму 1955⁹⁰⁰, гляди ст.34.

вірних. Правда вірні не були ще так загосподаровані, але вони були щирі й можна було вірити, що праця при добрій волі буде мати успіхи, бо за цей короткий час Українці мали певні осяги.

Перш за все треба загально вичислити ті здобутки, які мали Українці до приїзду єпископа до Канади. Щодо релігійності то треба підчеркнути, що в той час більшість була релігійна і не піддалася впливам різних сектантів, котрі не жаліли ні грошей ані труду, щоб перетягнути Українців у свій табір. Заслуга належить отцям Василянам, отцям Редemptористам й отцям світським, що своєю героїською ревністю працювали не тільки на полі релігійнім, але також і на національнім. Стан, який застав єпископ не представлявся зле, і він сам заявив, що застав тут більше чим сподівався, але треба було все упорядкувати і надати всьому певний напрям. На зовні треба було закріпити стан посідання перед чужими впливами, внутрі треба було розбудити почуття національної гідності та релігійного духа, що був подекуди захитаний. Єпископ, як авторитетна особа перед своїми і чужими мав всі дані, щоб це все зробити і від перших, так сказати б, хвилин взявся до зреалізування тих потреб. Він поставив собі за ціль дві найважливіші справи тодішних часів: 1, поставити кінець ворожій агітації зі сторони різних протестантських сект, 2, сконсолідувати цілу українську еміграцію в одну органічну родину й в цей спосіб вести дальшу працю не тільки на тлі релігійнім, але також

на культурно-освітнім і господарським. Початки вже були і то досить поважні, і про це з похвалою зазначив єпископ у своєму першому пастирському листі з дня 20 квітня 1913 р. що: 'Початки вже зроблені. Я застав тут більше зробленого для уможливлення організації церковної і шкільної, чим сподівався'.

На основі статистики із перепису населення в Канаді в 1911 році,¹ то число Українців було 75,432, однак треба уважати, що це число не є певне бо багато людей подавали себе за австрійців, румунів, що походили із Буковини, за мадярів із Закарпаття і т.п. Важне також, що не всі перебуваючі в Канаді мали замір лишатися на постійно. Вони не цікавилися багато національним чи релігійним життям, а старались скоро заробити трохи грошей і повернути на Батьківщину до родини. Ті знова, що мали замір остати на постійно вони знали свої обов'язки супроти церкви і тому всіма силами старались, щоб мати свої церкви і школи. Єпископ Будка застав вже около 80 церков, хоч це не були церкви, а радше каплиці, дерев'яні розсіяні по провінціях, Манітобі, Саскечевані і Алберті. Подекуди були досить гарні церкви, особливо в тих місцях, де були більші скупчення і краще загосподарована еміграція. До кращих тодішніх церков можна зачислити; церква св.о.Николая у Вінніпегу, св.Йосафата в Сифтоні, св.Петра й Павла в Мондері, св.

1. Цензус оф Канада, т. I. 1951, Попплейшин, Дженерал Характерістікс, Тейбл 31, за 1911 рік.

Йосафата в Едмонтоні та в Брендон. Всі вони були будовані з дерева на український зразок із банями. Мурованих церков ще не було і вони постають аж пізніше, як життя організаційне розвинулось краще.

До приїзду єпископа було в Канаді 13 священників. З них 9 монахів, що належали до двох чинів. Василіяни: оо. Дидик, Гура, Филипів, Крижанівський і В. Ладика, а чотирьох отців Редemptористів; оо. Делярій, Бульс, Декамп та Тешир. Всі чотири походженням Бельгійці, але шире віддані українській справі. Із світських; оо. Сабурен, Андрохович, Сембратович, котрий виїхав у березні 1913 до Відня, а повернув аж по війні. Першим секретарем Преосвященного Будки був отець Осип Бала.

Крім священників застав єпископ Сестер Служебниць Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії. Перші Сестри приїхали разом з оо. Василіянами 30 жовтня 1902 року. Вони вели благородну працю для української церкви та народу під проводом отців душпастирів. Вчили в школі дітей, відвідували хворих, usługували при церквах, вчили співу і тим способом допомагали отцям в місійній праці. Літом підчас ферій виїжджали на колонії та вчили дітей катехизму. В той час вже мали свої дома у Вінніпегу, Сифтоні, Мондері та Едмонтоні.¹

Крім того був вже один часопис оснований римо-католицьким французьким архієпископом Лянжевенем із Сент Бонфас

¹. Бала, Осип, Перший Український Єпископ Канади Кир Никита Будка, 1952 р. Вінніпег, Ман. ст. 28.

під назвою 'Канадійський Русин', що почав виходити щойно від 27 травня 1911 року. Отже часопис ще ^{не}осягнув вложеного на него завдання за так короткий час, але мав добрі основи і була надія, що при помочі власного часопису буде можна зробити дуже багато.

Із короткого перегляду найважливіших здобутків за 20 років треба признати, що стан був надійний, але все те вимагало старанної опіки бо це було наче іскра, що могла розгорітися або згаснути. Як на початок то вже були люди частинно організовані, мали свої церкви, маленьке число духовенства, Сестер, котрі дбали про школи. Але з другої сторони була велика загроза бо то був час перед першою світовою війною, отже часи дуже непевні. Тоді то були голошені різні кличі проти церкви і духовенства не тільки в Галичині, але радикали і соціалісти поширювали їх при помочі преси і по Канаді, а й місцевих не бракувало. Все це треба було мати молодому єпископові на увазі та поробити різні протизаходи, щоб не дозволити поширюватись тому отруйному духові, котрий грозив існуванню Українського народу.

Нові здобутки та труднощі в праці.

По приїзді єпископа Будки до Вінніпегу першим його осягом було те, що Архієпископ Лянжевен віддав часопис до розпорядимості та на власність єпископові Будці. При помочі часопису, що виходив раз в тиждень можна вже було дещо зробити

подаючи відомості з світа із християнським навітленням, можна було опрокидувати наклепи різних сектантів. Також це був найкращий посередник між вірними, а духовенством. Помінувано в нім всякі розпорядки, а люди зі своєї сторони дописували із різних частин Канади, що свідчило про важність преси. Одним реченням, що часопис доходив туди, де не міг нераз дістатися місіонар. Отже єпископ мав вже свій орган і то від перших днів свого побуту в Канаді.

Щоби скріпити життя релігійне треба було подбати й про школи. Вже в першій своїй проповіді у Вінніпегу Владика звернув особливу увагу на церкву й школу. Про це повторяв при кожній нагоді. бо церква і школа - це клич, який можна висловити іншими словами-молися і працєю. Про значіння школи дбали вже на самім початку по введенні християнства на Русі-Україні. В перших роках по заведенні християнства на Україні були церковні школи й в них вчили не тільки того, що треба було для духовного стану, але також для світських потреб. Ярослав Мудрий основує школу для боярських дітей у Новгороді, також основує першу книгозбірню при Соборі св. Софії в Києві, який збудував в 1037 році. Священники були не тільки проповідниками чи служителями св. Тайн, але також і першими вчителями. Отже, коли вже давно нашим князям так залежало на школі то в наших часах стало вже майже взагалі неможливо жити без науки. Таке життя це мука, і тому всі держави стараються про науку, щоб в той спосіб улекшити життя своїм підданим. Церква через

цілі століття була прибіжищем і остосю науки на Україні, монастирі стали архівами і музеями найкращих культурних пам'ятників сировини. З Української церкви та її старанням вийшли всі давні письменники, почавши від монаха Київо-Печерської Лаври, Нестора, автора найстаршої літописі всіх Славян 'Повість временх літ', аж по найновіші часи. Ба навіть, що більше в ХУІІ -ХУІІІ столітті реформують російську школу і церкву.

Так само і від самого початку організованого життя українських поселенців у Канаді церква чи радше її духовенство організує школи і передає їх під опіку Сестер Службниць Пр.Д.М. і вони із повною відданістю та посвятою сповняють цей обов'язок безпереривно. При українських церквах постають цілоденні школи, але їх число мале і не відповідає потребам українського загалу і тому перший Владика старається, щоб такі школи були всюди і дати їм добрих провідників. Перша така школа більш організована була в Мондері-Алберта, і її початок сягає 1905 РОКУ. Та мала гарний успіх. Науки потребували не тільки діти, але й дорослі, бо було прикро Владичі почути від міністрів в Оттаві, при першій зустрічі з ними, котрі заявили, що Українці добрий нарід, але на жаль неписьменний, наче б піддавали йому думку, на що він повинен звернути якнайбільшу увагу. Тому й не дивно, що від самого початку єпископ старається про школи так само, як і про церкви. Школа під добрим зарядом є найкращою запорукою добра кожної нації.

Дуже важною справою при організованні релігійного життя була потреба вироблення окремого чартеру для українських парохій, щоб в той спосіб забезпечити майно церковне перед надужиттям зі сторони непокликаних елементів. Чартер давав українцям католикам право існування та посідання майна і тим самим жадна релігійна секта не могла втручатись до тих справ, як було до тепер. Право дозволяло будувати церкви, сирітські захисти, доми для старців, шпиталі, поширювати релігійну пресу, утримувати семінарі чи школи при церквах. Чартер цей мав назву по-англійськи, De Ruthenian Greek Catholic Episcopate of Canada, Чаптер 191, виданий 6 червня 1913 року.¹ Слово 'Рутеніан' й Грік кетолік, уживано в тому часі в урядових документах Апостольської Столиці, а також на означення східного обряду тих народів, що були під Австрією.² Від того часу українська католицька церква в Канаді стала окремим моральним тілом під захистом державного права, й Українці-католики були вирівнані в правах з іншими народами що заселювали Канаду. Перед державою уважалась, як окрема одиниця зі своїми окремими церковними і національними правами. Це був великий осяг нового єпископа, і заслуга, що тим він поставив кінець анархії у церковному житті. Завдяки йому життя релігійне прибрало форму організовану, а тим самим і корисну.

1. Текст чартеру знаходиться в актах Парламенту Об'єднано Королівства Великої Британії і Ірландії, Оттава, 1913 р. ст. 445-447. Поданий в додатку.

2. До греко-кат. належали також мадяри, румуни, словаки.

Значіння чартеру було корисним ще й із того огляду, що відокремлював українського єпископа від римо-католицького єпископату і він уважється окремим і незалежним від котрого небудь римо-католицького Ієрарха і так довго, як довго буде існувати український нарід та його єпископи одні по других, бо його забезпечує державне право. Це був із найбільших ударів для противників, котрі поширювали свою пропаганду проти Риму і взагалі католицької церкви, мовляв, що Рим забирає або колись забере ці маєтки, а якби були записані на людей чи громаду то краще. Щоби не бути голословним треба навести хоч один із багатьох прикладів, що був варта такий запис на громаду. В місцевості Стар-Алберта, була церква записана на громаду, а священники, котрі обслуговували її домагалися запису церкви і іншого майна на римо-католицького єпископа Легаля зі Сент Алберт, бо так вимагали тодішні церковні права і порядок. Громада не погодилась і через те посталр два табори, один хотів, щоб церковне майно було записане на рим.-кат. єпископа, а другий не погодився на таку пропозицію. З того постав роздор і справа опинилась в суді й всі кошти винесли 18,000,00 доларів, а вартість майна не більше, як 1,000,00 доларів.¹ Цей один приклад вказує вже на вартість чартеру, та певного запису майна в стисло означений запис, що не залежав вже від примхи одиниць чи навіть групи людей, котрі не все керувались добром церкви

1. Божик, Пантелеймон, Церков Українців в Канаді, 1927 р. сторінка 19.

а більше власною пустою амбіцією. Коли знова взяти під увагу спосіб життя в Канаді, що люди вандрують із одного кінця країни до другого то стає ясным, що люди себе не знали, ані переконань других, а коли зголосився такий пройдисвіт в членни церковної громади то любив доказати свою бувалість та мудрість, хоч із справжньою мудростю не мав нічого спільного. Такому поступованню поставив кінець єпископ Будка першим своїм вчинком, а саме виробленням чартеру. Вправді не все пішло так легко з початку, бо люди пересякли вже ріжнородною пропагандою не скоро зрозуміли добру волю та намір єпископа, хіба аж тоді, коли понесли великі втрати то пізнали свій блуд і щойно тоді підпорядковувалися розумному зарядженні. Але скільки майна стратили то годі оцінити, а один із дуже багатьох прикладів свідчить про відношення церковного майна до судових коштів.

Скріплення внутрішнього релігійно-національного життя.

Поробивши перші старання у зовнішній організації, молодий єпископ Кир Никита Будка почав також і організацію внутрішнього характеру. Перш за все треба було робити канонічні візитації, які мали подвійне значення. По-перше представити себе людям та заохотити їх до корисної праці, подати певні напрямні вказівки і користь, яка виходить із добре зорганізованого життя, бо де згода в громаді там може бути поступ. По-друге, щоби переконатися, що вже було зроблене і як зроблене, що треба було доповнити чи усунути.

До цього якраз надавалися канонічні візитації. На них збиралося багато людей і єпископ відправляв Архієрейську Службу Божу, опісля проповідував потішав та давав вказівки й захочував до збереження своєї віри, обряду, мови і традиції. На рід сам переконався, що він не самий, що за ним стоїть право, за ним стоїть найвищий церковний провід. В часі тодішньої атмосфери сама поява єпископа була великим ударом проти ворохобників, а великою радістю для вірних української католицької церкви. Всі попередні сплітки, які були поширювані ріжними сектантами розвіялися наче вітер по пустині, а противникам осталися лише нові дороги до наклепу, і до того вони без розбору послуговувалися своєю пресою, яка на той час була дуже поширювана.

Візитаційні поїздки забирали багато часу, й єпископ не зважаючи на зимно чи погану дорогу чи то зимою, весною чи осінню старається відвідати хоч найважливіші місця, а особливо ті, де був непорядок. Першу свою подорож візитаційну закінчив єпископ в суботу 15 БЕРЕЗНЯ 1913 року, а вже 22 березня т.р. видає послання до вірних¹. В листі між іншим просить вибачення, що не міг на час відповісти на надіслані листи, але зараз по своєму приїзді до Вінніпегу відписує на них. Як на початку то майже на кожний лист треба було відповісти самому, а тих листів на збиралося досить багато і то не приватних, але

1. Бала, Осип, ст. 37. Обширно лист опублікований в Канадійському Русинові, 26 квітня 1913 р. ст. 1.

й урядових, а те все вимагало часу та тактовності. Йому навіть закидали, що нічого не робить, але це видумка, бо за неповний рік своєї діяльності в Канаді написав понад 2000 листів. Крім того треба було виготовити статuti на чартер, бо вже 6 липня 1913 року був виданий, а відомо, що треба якогось часу, щоб він був читаний кілька разів. Як видно із того, що дійсно приходилось тяжко працювати не тільки на скількість нагромадженої праці, але також на її якість. Все треба було обдумати, бо помічників не було багато, а ці що були мали інші завдання. Весь тягар спочивав на єпископові.

Перший свій лист починає тими словами: 'Никита Будка Божою милостю і благословенням Апостольсько Престола, єпископ Канадійських Русинів Всечесному Духовенству і всім вірним...'¹ говорить про себе, що згодився прийняти тяжкий уряд єпископа і поручає себе опіці Матері Божої. Оправдується, що не міг написати скоріше та дає поучення, що хто є українським патріотом, той є також і добрим християнином католиком. Крім того робить докір на роз'єднання, кажучи, що вдома ми спихали причину біди на других, але в Канаді то вже нема причини нарікати на других, бо ми самі собі винуваті, навіть не вміємо себе назвати? Із 150,000 українців у Канаді навіть не подали, що вони греко-католики.² Багато газет ширять роздор

1. Лист публікований в Канадійським Русині, 26 квітня 1913 р. ст. 1.

2. Цензус оф Канада, т. I. 1951, Поппулейшин, Джeneral Характерістікс, Тейбл, 37.

Згадує також, що в Торонті має бути Семінар для Українців Канади і з Сполучених Держав. Вкінці складає подяку римо-католицьким єпископам за їх допомогу для українських поселенців, як також для него особисто.

Із цього коротенького змісту листа можна пізнати, як низько стояла національна свідомість, і скільки треба було вжити труду, щоб те все довести до ладу. Можна переконалися і того, як небезпечною була сектанська пропаганда, бо в статистиці нема згадки про греко-католиків, а можна з певністю твердити, що їх було понад 75 відсотків. Ми пізніше будемо мати змогу пізнати, як це змінилось на користь українських поселенців у Канаді.

Початкова всестороння діяльність єпископа Будки робила гарний поступ. У зустрічах із римо-католицькими Ієрархами мав нагоду запізнати їх з українськими справами та потребами, всі попередні упередження й неясності поволи зникали й українська справа стала голосною в цілій Канаді.

До приїзду єпископа до Канади церкви були записані: на оо. Василіян, оо. Редemptористів, на єпископа Ортинського із Сполучених Держав, римо-католицьких єпископів, на громади, а навіть на окремі особи. Були випадки, що жертвуючий землю під церкву не вилучив зі своєї ферми і не передав громаді, й він міг робити, як йому вподобалося. Треба було багато труду і такту, щоб все те поправити і надати одностайну тривалу форму.

В міжчасі пише брошуру 'Дороговказ' для нових емігрантів з Галичини і укладає статут для парохій і місійних станиць. Бодай в короткості на цім місци подаю, щодо порядку управління церковним майном. Збори і їх постанови щодо заряду церковного майна мусять бути потверджені єпископом. Заінкорпоровання є тоді важне, як на нім є печатка даної громади і підпис єпископа чи адміністратора. Уряд застерігає собі право, що на жадання має кожна інкорпорація дати докладний виказ своєї власності, доходів і розходів. Жодний член такої інкорпорації не є особисто відповідальний за всякі довги, контракти чи залежність.

Така програма із записами церковного майна мала добрий вплив і одна громада по другій почали підчинятись власті єпископа. Першим успіхом в цій справі був поворот на лоно церкви св. Володимира й Ольги у Вінніпегу, а за ними пішли скоро другі.

Найважливіше завдання, що його поставив собі єпископ Будка було осягнене вже за не повний рік. Не зважаючи на труднощі і ворожу агітацію осягає він здобуток ^{тут} за другим. Церковне майно частинно забезпечене, часопис мав свій переданий йому архієпископом Лянжевенном, та починає звертати пильну увагу на поширення шкіл, щоб молодь могла бути вихована під наглядом церкви, що мало дати запоруку на майбутність.

Старання про духовенство.

Рік 1913 був дуже плідним у здобутках молодого єпископа Будки. Нарід заохочений до праці старався з всіх сил, щоб в кожному більшому скупченні були гарні церкви, свої школи, Народні Доми а також і резиденції для священників, бо кожна громада хотіла мати свого священника. Число церков постійно збільшалося, одні будувались нові і більші, інші підчинялись новому зарядженні. Із зростом парохій постає дуже пекуча справа, а саме брак священників. Це була одна із трудніших справ бо священників треба було спроваджувати з Галичини. Духовенство в Галичині було майже все жонате, а Рим відразу застеріг, що жонаті священники не можуть душпастирювати в Канаді¹. Зрештою краєві священники і так не спішилися їхати в незнану Канаду, коли дома мали всю вигоду, мали церкви, поле, велике число вірних, що жили по селах чи містах деколи і по кільканадцять тисяч, коли в Канаді треба було зачинати від основ. Так само отці Василіяни не могли вислати більшої кількості своїх отців, бо чин був не довго перед тим реорганізований. Єпископ Будка звернувся із проханням до Митрополита Шептицького і других єпископів у Галичині, щоб післали йому кількох священників. Це частинно вдалося. До східнього обряду пристав Всч. отець Пилип Ру, німець із походження, Чина Отців Облятів, вивчив українську мову і почав працювати між українськими поселенцями в Канаді

1. Гляди в додатку, документ ч. 31945.

Це найбільш заслужений священик і як архітект не тільки виробляв найкращі плани церков, але й власними руками будував їх. Багато церков по Канаді є твором його планів.

В червні 1913 року приїхав до Канади отець Крупа, а після нього оо. Оленчук, Ірха, Дрогомерецький, Демчук, др Перепиця і Роздольський. Крім священиків єпископ спровадив кількох питомців зі Львова та примістив їх у торонтонському Семінарі, і під проводом о. др-а Редкевича продовжали свої богословські студії. Крім того запрошує молодих студентів уродженців в Канаді, щоб вони вчилися на священиків і тих, що зголосилися приміщував у різних римо-католицьких Семінаріях, які радо приймали їх до себе. Треба з жалем признати, що молодь котра бачила поведінку різних ворохобників не дуже радо хотіла посвячувати своє здоров'я, гроші, вік і всі труди, які треба вперед вложити, щоб стати священиком, а потім бути на ласці людей та йти за їхніми примхами, які змінювалися часто, як марцева погода і годі було всім догодити. Ба, що більше вона й знала й про те, що духовенство, особливо чуже, вносило непорядок у церкві. Крім того треба зазначити, що тих студентів не було аж так багато, бо це були сини переважно людей ще добре не загосподарованих і не все мали вимагану освіту. Це була дуже трудна розв'язка, бо з Галичини тяжко було дістати священиків, а на місцевий нарібок тяжко було числити. Всетаки були ідейні одиниці, що не звертали уваги на всі труднощі, а йшли на службу Христові. Не забув єпископ про те, щоб і духовенство було як-так

забезпечене і тому закликав вірних, щоб вони дбали за своїх душпастирів, бо тут духовенство не мало майна, як це було дома, а весь обов'язок спочивав на добровільних датках вірних. Також і єпископ мав бути удержуваний із катедратику, який мали складати церкви, оскільки п'ять процент і також священники особистий катедратики, очевидно це залежало чи він сам мав з чого жити. Це не був аж так тяжкий обов'язок, але противники єпископа й те використовували для своєї пропаганди та пускали поголоски, що ці церкви, що не хочуть платити катедратику будуть продані на ліцитації.¹ Такі поголоски були на порядку дня і вороги поставили собі за ціль, як тоді писали, 'ми мусимо єпископа знищити'. і вони від того не відступали.²

Такий стан річий не міг багато/поступити/ сприяти позитивній праці, бо треба було боротись не тільки проти чужих впливів, а по більшій частині проти ворожих впливів своїх деструктивних типів, що деколи своєю завзятістю і ворожістю перевищали чужих. Це історична правда і вона пошкодила не тільки українським поселенцям в Канаді, але також й цілій українській справі взагалі.

1. 'Канадійський Русин', 6 червня 1914 р. ст. 3, подає таку поголоску, яку розсівали українські газети ворожф кат. церкви.

2. Канадіський Русин, 13, 6, 1914, ст. 6, шп. 4.

ЕПИСКОП БУДКА Й УКРАЇНЦІ В ЧАСІ ВІЙНИ

В часі найбільшого розгару організаційної праці єпископа Будки в Канаді повисла над цілим світом загроза війни. До цього приключилась трагічна подія у Сараєві, де вбито австрійського престолонаслідника Франца Фердинанда і його дружину. З тої причини єпископ зарядив заупокійні Богослуження. Австрія оголосила мобілізацію, і австрійський уряд видав заклик, щоб всі котрі знаходяться поза границями повертали до дому боронити свою Батьківщину, своїх братів та сестер. Цісар видав амністію для всіх дезертирів. Це відносилось до всіх громадян австрійської монархії, а в тому числі й до тих Українців що були під Австрією. Єпископ не сподіваючись, як розвинуться події в Європі видав лист, і в ньому подав заклик, що його видав австрійський уряд, дня 27 липня 1914 року, та зарядив, щоб його прочитано в церквах. Крім того було зарядження, щоб на Богослуженнях священники додали в молитвах, 'О мирі...', щоб Господь Бог дав мир на світі і рівнож, щоб відправили Суплікацію із виставленням Найсвятіших Тайн.¹

Коли події змінились й у війну вступила Англія, а разом із нею всі її посілості, а в тому числі й Канада, то єпископ сейчас видав 6 серпня другий лист, а попередний наказав не читати бо події змінились. Перший лист був упроблікований в газеті дня першого серпня 1914 р. а вже другий 8-го серпня.

1. Канадійський Русин, ч. 31, 1 серпня 1914, ст. 1.

В нім єпископ закликає до вірності Англії та її Домінії Канаді, і заявляє, що попередній став не важним¹. Цю подію використали противники українського походження разом із чужими і тим завдали свіжий удар українській еміграції в Канаді, згідно із продуманим планом. Яке становище заняв тодішній канадійський уряд відносно тих листів, який був найбільш компетентний в тих справах? Коротко можна сказати, що тактовне і розумне і це є найбільш авторитетне. Очевидно, що така подія при зміні ситуації стала широко відома, то й уряд забрав голос, але не такий, щоб справу п'ятнував, але дав в'яснення і воно було поміщене в газеті². Сам канадійський прем'єр п. Борден написав листа до о. др-а Редкевича і в нім дає своє зрозуміння і виявляє симпатії до єпископа Будки пишучи, що: "Патріотичне становище, яке заняв єпископ Будка у своїому письмі до Русинів з дня 6 серпня запевняє йому узнання і симпатії уряду і народу в Канаді". Цей сам премієр заявляє, що подані вісті про єпископа по газетах є неправдиві, а лише очорнення. Значить, що в тому не було для уряду нічого небезпечного. Що тодішні вимоги зі сторони австрійського уряду були зразу актуальні, то це мусів брати під увагу уряд, а що обставини змінились й то так скоро то ціла справа взяла інший оборот. Як можна дивитись

1. 'Канадійський Русин', ч. 32, 8 серпня 1914 р. ст. 1.

2. 'Канадійський Русин', 29 серпня 1914, лист із датою 15 серпня, поміщений на першій сторінці по-укр. і по-англійськи.

на цю подію зі становища єпископа Будки, як українського патріота? По-перше треба брати під увагу становище релігійне українського народу під російською окупацією, і під австрійською. Росія все була загрозою не тільки самостійності України, але також й українську церкву насильно підпорядкувала під свої впливи. Крім того навіть заборонила друковане українське слово. Австрійська окупація під оглядом релігійним була можлива і навіть сприятлива. Мову можна було плекати свobodно й не було більших перепон зі сторони самого австрійського уряду, хіба зі сторони Поляків, що мали більші впливи в Галичині. Отже, коли почалась перша світова війна, то було ясним, що Росія хоче забрати решту земель українських, що були під Австрією, а тим самим грозила небезпека українській католицькій церкві. В Канаді в той час було багато молодих мужчин, котрі приїжджали, щоби заробити трохи грошей і повертати до дому. Таке оголошення було конечне, але може не дипломатичне, а тим більше тоді як обставини змінились. Важне є те, що єпископ побачивши відмінне становище відразу старався це направити, хочби вже з огляду на потребу зовнішню. Це не є щось так дивне, в історії України було таких випадків багато, що нераз треба достосуватися до становища, хоч не добровільно. Міг би дехто дивуватись поведінці молодого єпископа, але така подія, хоч дещо трошки відмінна, трапилась і Митрополитові Шептицькому дещо пізніше, але тогго ніхто не брав за эле. Правда, що нарід не все в часі може зрозуміти бажання провідників, і коли, щось не вдається то тоді

відрікається своїх провідників, осуджує їх, а також карає. Були великі провідники, але мали також і великі невдачі. Їх не осуджує історія за їх найбільші невдачі, коли інтереси держави вимагами якоїсь розв'язки, а через збіг обставин сталося інакше, як бажалось.

З приводу того листа прийшлося єпископові потерпіти, бо лист його із дня 6 серпня помістила газета 'Вінніпег Прес'. Єпископ в той час перебував у Йорктоні, а противники скликали збори і на них виступали лікар Петрик і Пікер і почали нападати на єпископа, особливо Пікер виступав проти назви України. Самі зібрані англійці протестанти боронили єпископа, але українські соціалісти своїми нападами перевищали чужинців. Після так не милої події мейор міста Йорктону перепрошував єпископа, бо ця кривда сталась у його місті. Тут нехай буде оцінка ситуації. Чи така ворожнеча мала принести якусь користь для українських емігрантів й України взагалі, то дає нам відповідь наслідок із програної визвольної боротьби. Корінь лиха був ще в Батьківщині, а його перенесли радикали й соціалісти до Канади і тут свобідно політикували, поборювали церкву і духовенство, в той час, як на українських землях проливалась кров за визволення з під чужого ярма.

Як прийняв цей удар сам єпископ Будка? Він хоч переболів цей найбільший удар, але не знеохотився. Свою апостольську працю він дальше продовжує із питомою йому ревністю. Важливою подією із 1914 є скликання Синоду, щоб надати єдність праці

у виконванні душпастирської праці, та обдумати напрям, як провадити церкву і нарід серед канадійських умов. Синод був скликаний до місточка Йоркtonу в Саскечевані, і відбувся в днях 24-30 листопада 1914 року в монастирі оо. Редемптористів. Місточко Йоркton було тоді найбільш догідне на Синод, бо було майже по-середині дороги між східньою, а західньою Канадою. Перед Синодом відбулись короткі реколекції для священників, що їх давав о. др Редкевич. Дня 27 листопада в п'ятницю о год. 10-ій рано почались наради, а закінчились в понеділок в полудне.

По скінченні Синоду єпископ Будка видав друком ухвали цього Синоду під назвою 'Правила Церкви', де зібрані всі ті вказівки, після яких треба було провадити парохії, формат їх 7x4 1/2, і редактором був о. др Редкевич.¹ Ці 'Правила Церкви' оперті на декреті Апостольської Столиці 'Вірним Русинам' видані дня 18 серпня 1913 року, що мав чотири відділи, а саме про українського єпископа, чи згідно із тодішнім терміном, руського, Священство, про вірних і їх відношення до римо-кат. духовенства, та про мішані супружжя.² Для успішності переведення цього декрету були наради між єпископами Західньої Канади, в яких определено засади правил, користаючи з актив і декретів Синоду в Квебеку в 1909 року, /Синод був 1909 р./ і з 'Конкордії' виданої для унормовання урядових відносин у Галичині з 1863 р.³

1. Божик, Пантелеймон, ст. 107.

2. 'Канадійський Русин' т. 3, ч. 30, 13 XII, 1913 р.

3. Пелеш, Юліян, Гешіхте дер Уніон, т. II, ст. 1010-1018,

зладжені: були правила на наради першого українського Синоду.

Найважливіші точки Синоду в Йорктоні є наступні:

1. Організація парохій і місій,
2. Правничі квестиї до церковних справ і дисципліни в Канаді.
3. Українське шкільне питання в Канаді.
4. Суспільно-народня праця священників у Канаді.
5. Значіння церковних брацтв і місій для релігійного життя,
6. Береження чистоти українського церковного обряду.
7. Про фінансову організацію, асекурацію й стоваришення.

Після відчитання кожного реферату були дискусії й резолюції.¹

З повищих точок видно, що Синод мав за завдання справи релігійно-національні, щоб зберегти стан посідання української еміграції в Канаді.

Не зважаючи на різні прикrostі та слабкий стан свого здоров'я єпископ Будка із повним запалом продовжає свою працю. Закликає духовенство до молитов за справедливий мир у світі, старається про асекурацію церков та закликає вірних до збірки на повоснний фонд для Батьківщини, т. зв. 'Афтер вар фонд'; і вже в серпні 1915 року було зібраних около 2,000 доларів. Одначе на тому тлі були непорозуміння із владою і місті Келгарі був арештований через непорозуміння о. Шумський б. секретар єпископа. Це сталось припадко, що якийсь п'яний чоловік збирав гроші на стації, і коли його зловили то цей сказав, що йому поручивав бірку о. Шумський на поміч Австрії.² Отця Шумського заарештувала поліція і він просидів тиждень в арешті, а за інтервенцією єпископа Будки і за кавцією був звільнений, але мусів що-

1. Протокол із Синоду, Архів Манітобського Екзархату.
2. Канадійський Русин, 22, 9, 1915.

тижня зголошуватись на поліції. Годі є провірити чи це була провокація чи звичайний випадок, в кожному разі на тодішні умовини справа була небезпечна.

Вичерпаний тяжкою працею і поїздками єпископ Будка захворів і мусів виїхати до Каліфорнії на лікування. З того скористали противники і почали поширювати сплетні, що вони примусили єпископа уступити, і опустити Канаду¹. Дуже цікаве явище і радість, що в такий грізний час воєнної заверюхи, можна було тішитись тим, що їм вдалось підрізати одну галузку на дереві, на якому самі сиділи. Одначе радість противників була коротка бо на початку місяця травня 1915 року єпископ здоровий повернув до Вінніпегу. На Сході Канади інтерновано Українців, котрі називали себе 'австрійками', і через те стратили працю. Всі ці непорозуміння приходили через скрупулятне пояснення присяги зложеної австрійському цісареві.

По повероті єпископа із лікування священники купили йому перстень артистичної роботи, а також польські священники виявляючи радість із повероту єпископа вручили йому великий портрет папи Венедикта ХУ, артистично намалюваний бароном фон Розенбергом. Цікаве явище в українській історії, що Українці не люблять спочити доти пока не знищать визначної особи не дивлячись на наслідки в майбутності. Питання, чому Поляки хоч не були ніколи приятелями Українців, але всетаки в тім випадку поступили гарно й прихильно, виявляючи свою радість і пошану

1. 'Канадійський Русин', 16 червня 1915 р. ст. 4.

до українського єпископа, а українські провідники передчасно радіють, що їм вдалось примусити єпископа опустити Канаду. Дивним є й те, що Українці чомусь як так підпорядковувались чужим самозванцям, що впихались до церковного життя, як пр. Митрополит Серафим, 'архипатріярх' Макарій, Качковський, Германос, Евдоким, Филиповський, і ін., а проти свого правного єпископа виступають із найбільшою ненавистю.

. Щоби тому лихові зарадити, єпископ не тільки відвідує парохії, але старається нав'язати контакт із впливовими українцями та разом з ними нараджується і просить їх, щоб вони допомогли йому в праці. Їм поручає опіку над бурсами, інститутами, та виховуванні молоді. Заходами його постав комітет у Вінніпегу в 1915 році, який мав оснувати бурсу ім. Митрополита Шептицького, і головою того комітету був Емануїл Оробко. Цей комітет купив будинок за 19,000,00 доларів у Сент Боніфас й тут основано бурсу, й ще того року вписалось до неї 60 учеників. Ця бурса проіснувала до 1925 року, а директорами її були: Юрій Шкварок, Николай Бойчук, др Іван Карач і о. М. Пелех. Сам єпископ жертвував три тисячі доларів і також відвідував студентів, давав їм відчити та виголошував промови.

В 1915 році єпископ Будка обходив семилітню річницю священства і трирічну єпископства. З тої нагоди громади зложили дар любови суму 150,00 доларів.

Крім бурси в Сент Боніфас, заходами і старанням єпископа основано також бурсу ім. Тараса Шевченка в Едмонтоні-Алта.

Ця бурса проіснувала до 1922 року, а опісля знова отворена в 1925 році. З тих бурс вийшло около 300 студентів, котрі мали релігійну й національну свідомість.

В Саскатуні зорганізовано Український Інститут старанням Преосвященого Будки. На першому з'їзді 4-5 серпня 1916 р. й він закликав український загаль до пожертв на свої установи і на рід цьому вірив та щедро жертвував. Але на жаль тим разом противникам єпископа вдалось пережитржити його, і вони той авторитет використали проти нього і для своїх цілей. Зібравши десятки тисяч доларів, без всяких скрупулів почали виступати проти єпископа Будки і відсунули віруючий загаль від впливу на Інститут, а захопивши все в свої руки зробили його місіонерським центром автокефальної пропаганди на цілу Канаду.

Це був дуже гіркий досвід не тільки для єпископа й духовенства, але й для патріотичного католицького суспільства, і тим раз на все підорвав довіря в народі. Чи тому винен єпископ Будка? Кожний, хто неупереджено розгляне бодай коротенько тодішні обставини й поведінку тодішніх соціалістичних провідників то прийде до переконання, що єпископ мав найкращі заміри і довіряв людям, очевидно своїм. А, що свої були тими олудними синами, то на дальше загаль повинен був мати переконання і не йти за ними. Коли загаль зробив інакше і пішов за сліпими кличами й ще й допомагав пізніше, то є ознакою, що якась скількість загалу була зупсута чи то своїми чи впливами чужих, й по більшості ворожих українській справі взагалі.

Саме в той час відбувались воєнні події на рідних українських землях і в той час треба було якнайбільшої єдності не тільки національної, але також релігійної. На превеликий жаль, одиниці, котрі привезли ще з Галичини дух радикалізму поширювали його по Канаді безкарно.

Коли єпископ разом із духовенством і щирими одиницями старається про піднесення культурного рівня свого народу та допомогти йому у його злиднях, то друга зсаламучена частина починає реалізувати свою руйницьку роботу. Як вже згадано що праця єпископа не обмежувалася виключно до церкви, але також й до шкіл та інституцій, де бідні студенти могли б знайти дешеве приміщення. Крім бурс для хлопців були основані в той час приміщення для дівчат. Старанням Преосв. Будки й о. ігумена Деляре закуплено площу під школу, на котру сам єпископ дав два тисячі доларів, а о. Делярій дістав даром пару лотів. Крім того Сестри зібрали між добрими людьми також 2,000,00 доларів та почали будову Інституту під покровом Пресвятого Серця Христового. Будинок збудовано в дуже скорому часі і наука в ньому почалась 17 січня 1917 року. Він збудований із цегли і на той час вартував около двадцять п'ять тисяч доларів, і мав приміщення на 75 осіб. Це був один із найкращих монастирів Сестер Служебниць в Канаді.

Старання єпископа йшли в різних напрямках. Не тільки старався про збільшення церков, священників, але також й про Сестер, котрі щиро їм віддано посвятились навчанню дітей у школах.

Де тільки умовини дозволяли ці ревні Сестри працювали над освідомленням свого народу, починаючи від принагідних шкіл, як катехизація в часі ферій аж до цілоденних. Преосвященний Будка взяв під свою дбайливу опіку Сестер і старався дати добрі сили їхньому Згромадженню. З Батьківщини в той час не могли прибути нові сили бо це був час воєнний, а треба було думати про молодий нарібок в Канаді, і в той спосіб поширити діяльність не тільки на школи, але також на сиротинці, шпиталі чи старечі доми.

Щоб краще поширити набожність українського народу в Канаді треба було дати йому книжки хочби найконечніші. Перед війною можна було спроваджувати різні книжки з Жовкви чи інших місцевостей, але в часі війни цей зв'язок був перерваний. Тому єпископ видає великий молитвенник 'Християнська Родина' на 816 сторінок в 1918 році. Цей молитвенник, крім Богослужебних частин, мав короткі поучення до кожного свята в році та катехизмові частини. Цей майже чотирорічний період є повний зусиль в організації релігійно-національного життя, повне успіхів, але також і повне хрестів, не тільки для самого єпископа, але й для українського загалу в Канаді. Здобутки на так тяжкий час великі, і якби не різні перепони зі сторони блудних синів праця могла принести багато кращий успіх. Однак вкінці того періоду, спадає на українську церкву в Канаді ще один сильний удар тз. свистунівський рух.

Заснування Української греко-православної церкви.

Українська інтелігенція навіяна анархічним і безбожницьким духом Кирила Трильовського поставила собі за ціль оснувати свою церкву, якою вони орудували би, а не єпископ і священники. Цим людям стояла на заваді передовсім греко-католицька й православна церква в Канаді, і вони робили різні старання, щоб ці церкви знищити або принайменше їх обезцінити. Треба зазначити, що не вся інтелігенція була навіяна соціалізмом чи радикалізмом, ні, були ідейні одиниці, котрі щиро працювали для загальної української ідеї.

До оснування такої церкви, чи радше церковної організації вже був ґрунт підготований за часів митрополита Серафима в 1903 році. Він прибув із Росії та почав оснувати свою незалежну церкву, висвячував священників та посилав їх між українських поселенців, а що в той час не було багато греко-кат. священників то вони представлялися, як греко-кат. священники, котрі прибули з Краю. Так підготований ґрунт незалежності почав розвиватися при кінці світової війни. А що в Канаді була свобода релігійна то організатори нового руху мали дуже догідний ґрунт до поширення своїх деструктивних цілей. На чолі того руху був Василь Свистун. Він поробив пляни і скликав т.зв. 'з'їзд мужів довіря' до Саскатуну на 18-19 червня 1918 року. Участь в тому з'їзді брали: українська інтелігенція, робітники і фермери, котрих зібралося около 150 осіб, і тоді то оснвано 'Греко-Православне Братство', яке мало зайнятися церковними

справами. Зроблено це під тим кличем неначе греко-католицька церква а також й православна не відповідають народним потребам, і тим самим таке братство є конечно потрібне. Свистун, як адвокат дібрав собі відповідних симпатиків, але до заряду не хотів належати і був тільки дорадником, бо так вимагали обставини. В часі того з'їзду перебував у Саскатуні єпископ Будка і провідники з'їзду були переконані, що він настрашиться і піде на співпрацю із ними. Головним промовцем на тому з'їзді був Василь Свистун, котрий перед тим вдавав, що він є прихильником єпископа Будки і навіть писемно заявляв, що буде йому помагати, але на з'їзді він остро скритикував Преосвящ. кажучи, що конче треба заснувати народню церкву, яка мала б за завдання поборювати греко-кат. церкву в Канаді. Свистун не брав відповідальності на себе за боротьбу проти церкви, але казав, що це робота православного братства.

Про оснoвання братства ходили різні погoлoски, а як один із багатьох свідчить про те, начебто братство хотіло заснувати в 1916 році елевейторську збіжєву спілку. Провідники вдались до греко-католицьких українських священників, щоб ці на проповідях заохочували людей до спілки. Священники відмовились мотивуючи тим, що організатори відносяться вороже до церкви байдуже, а також, що церква не може попірати такої справи, бо коли б спілка потерпіла невдачу то всю вину опісля склали б на духовенство. Очевидно, що церква потерпіла б на своєму престижі, бо таке траплялось в історії церкви не один раз.

Така відмова дала противникам нагоду до організації нової церкви в якій вони могли б розпоряджатися, як самі захочуть. Добачують, що провідники мали теж на увазі й те, що по основанні нової церкви знайдеться певне число прихильників і через постануть непорозуміння за церковне майно, а особливо в тих місцях, де церкви не були записані на єпископську інкорпорацію. При таких нагодах не могло б обійтися без суду й адвокатів та перекладчиків, й на це числили провідники греко-православного братства. Крім того й при виборах церковні проповідники мали впливати на вірних, що вони мають голосувати на своїх кандидатів, а охочих на це було досить.

З'їзд 'греко-православного братства' відбувся в бурсі ім. Петра Могили в Саскатуні. Цю бурсу заложив Василь Свистун в серпні 1916 року в присутності єпископа Будки, і він виголосив патріотичну промову, в якій закликав присутніх помагати бо бурса мала мати добру ціль для українського суспільства, і провідники не мали мішатися до жодних релігійних справ. Однак це був лише хитрий і добре обчислений маневр проти самого єпископа. Невтральність бурси була застережена статутом, й тому греко-католики жертвували багато. Всупереч тому не поміг й статут і ця бурса стала місцем, радше гніздом ворохобників, проти самого єпископа й церкви. Це був один із найбільших ударів, бо він підкопав довіря не тільки до єпископа, але також й до духовенства, й вже годі було щось робити, бо все був перед очима сумний досвід із минулого, не тільки на той час, але

на майбутність. Щоби бути об'єктивним треба дати бодай коротко голос другій стороні, яка була цілю нової церкви.

...Наша Церква в Канаді заснувалася ще 1918 р., коли на Україні лише пробуджувалась українська церковна думка, а про те в Канаді небагато було відомо. Воно тут не заважувало.

Заснування нашої Церкви виринуло з тутешніх потреб. При її заснуванні все далеке і давнє минуле бра-лося під увагу тільки, кільки воно може задоволити потреби нинішнього життя. Нинішні потреби вказували, що нинішньому життю потрібне і яким воно має бути.

Наша Церква заняла нове становище і воно виявилось в таких формах:

Вона заснувалася волею вірних, без дозволів, рішень чи допомоги висших церковних властей. Таких властей тоді не було.

Вже при заснуванні нашої Церкви рішено, що наша Церква має бути самостійною, від нікого з чужих незалежною. Вона самостійна, і як така, в нічому не стоїть нижше від других Православних Церков.

Тут голос вірних признано повноправним, а в вирішуванні наших церковних справ висшим від голосу чужих, яким наші справи далекі і незрозумілі.

Силою того ж рішення, 'признання' нашої Церкви чужими невмістне і непотрібне. Бажати такого признання, це залежність від чужих. Ознака підданства, ознака нисшости. Коли ж ходить про порозуміння з дальшими Православними Церквами, то ми, як самостійні, можемо з ними близько жити і співпрацювати як рівні з рівними, коли вони і ми на те згодимся.

Природне, що в нашій Церкві вибір єпископів мусить відбуватися волею вірних, себто цілої Церкви, - на Соборі. І так митр. Германоса обрав єпископом нашої Церкви Собор 1919 року. Архиеп. Теодоровича обрав Собор 1924 року. І се є нині окремою ознакою ладу нашої Церкви.¹

Із повищого короткого змісту можна зауважити противорічність. Виходило б, що на Україні не було до 1918 року церкви, бо там щойно пробуджувалась церковна думка. Дальше, автор добре подає, що це виринуло із тутешніх потреб заснування та-

1. 'Вістник', ч. 5, 1 березня, 1952, ст. 4.

кої церкви. На жаль того не треба було бо тут в Канаді була вже добре зорганізована церква, мала свій провід духовний, і це якраз підтверджує ціль греко-православного братства, бо члени нового твору були в більшості греко-католики. Коли знова подається аргументацію, що та церква є незалежна від чужих то треба підчеркнути, що митрополит Германос був Сирієць, а не Українець, а за часті зміни архієреїв вказують, що дійсно та церква засновано для тутешних потреб. Значить, якщо потреби чи примхи поодиноких людей змінюються то за тим має йти й церква. Отже тут вже виходить слабкий доказ, що як треба було якось людей обдурити то знайшли сирійця, й це вже не було ані підданством, ані нищістю. Вже тих кілька речень вказують на ціль й засоби, якими послуговувалися провідники нової церкви.

Поширення того релігійного духу, оскільки можна це назвати релігійним, було досить легке, бо провідники мали до розпорядимості свою пресу. Крім того послуговувалися ріжними наклепами та доносами на єпископа. Як один із маркантних прикладів був якраз в той час, що мав місце в Гафорді, Саскечеван, як єпископ Будка був там на місії. Місцевий фармер Григорій Воробець за намовою зробив донос до влади, начеб то єпископ говорив в часі місії на проповіді проти канадійських властей. Поліція арештувала єпископа Будку й о. Боского, але по розсліженні їх випустили на волю.

1. Божик, Пантелеймон, ст. 110.

2. Пропамятна Книга Поселення Українського Народу в Канаді, 1941, ст. 187.

Така робота нової організації не принесла користи українській справі. На рідних землях в Україні поставала Самостійна Українська Держава, а з нею були зв'язані великі надії цілого українського суспільства. В той час потрібно було єдності не тільки в Україні, але також й в Канаді серед українських поселенців.

Нечисте зерно, що вже давніше було засіяне соціалістами та радикалами почало видати свій поганий овоч. Додатком до того всього почалась явно розвивати комуністична група. Вже в 1906 році виходив у Вінніпегу часопис 'Червоний Прапор' а опісля змінено його назву на 'Робочий Народ', а в 1918 р. переіменовано на 'Українські Робітничі Вісті'. Завданням того часопису було нищити всяку церкву і віру в Бога. Після 1918 року цей часопис стає чисто большевицьким, і поміщував часто безбожні статті.

Так представлялася справа релігійна, національна, а проти неї виступали не тільки противники, щодо віри а також й проти своєї нації. Годі було в таких обставинах зробити щось більше, як зроблено. Проти католицької церкви виступили тим разом свої із найбільшою завзятістю, але вона не зникла, хоч зазнала багато ударів, дегеніс всі ті напади Епископ Будка, а разом із ним світле духовенство української католицької церкви.

ОБЯГИ ЕПІСКОПА БУДКИ ПО ВІЙНІ

Хоч світова війна закінчилась в кінці 1918 року то на українських землях вона продовжувалась. Відроджена Українська Держава мусіла провадити війну проти нових окупантів. Це відродження вплинуло позитивно на Українців у Канаді, пробуджуючи національно несвідомих і не вироблених, а жертвеним додало сили і охоти в праці до дальшого розвитку свого національного життя. В році 1918 засновано Канадійський Громадський Комітет, який зібрав около 50,000,00 доларів і вислав свою делегацію до Парижа на мирову Конференцію. Ця делегація передала меморандум від канадійських Українців проти передачі Західної України під володіння Польщі й своєю присутністю стала помічною делегації з України. В році 1919 зорганізовано у Вінніпегу Український Червоний Хрест, що ніс поміч українському населенню на рідних землях¹.

Розпочате діло греко православно братства продовжувалось дальше. Щоб надати йому релігійної форми виїжджає Василь Свистун до Нью Йорку в 1919 році до православного митроп. Платона і просив його, щоб цей апробував греко-православне братство, а також і ту церкву, яку воно має оснувати. Платон полакомившись на це охотно і апробував, бо Свистун обіцяв що це братство зорганізує із греко-католиків в православну церкву. При тім Платон просив Свистуна, щоб цей задержав його апробату

1. Українці у Вільному Світі, ст. 209.

в тайні. Одначе Свистун тої тайни не задержав і по повероті своїм до Канади заявив в 'Українськiм Голосі', що він дістав апробату від Платона на організування української православної церкви. Це використали москофіли і виступили проти митр. Платона, мовляв, що він своєю апробатою визнає Українців за особний нарід, що не є в інтересі російської церкви ані народу. Ті вістки дійшли до него, що братство організує себе не тільки із греко-католиків, але із тих громад, що колись належали до Платона. Коли Платон довідався, що Свистун тайни не додержав то висловився: "Що доброго зроблю, чк поможу Свистунови розбити уніятську церкву? Свистун поведе її тими дорогами, що він знає, шей висміє мене. Лучше нехай уніяти будуть з Римом і Папою, як зо Свистуном!"¹ Та на жаль то вже було запізно, бо апробата вже була видана і рух пішов вже приготованим шляхом. Тут треба ще пригадати, що Платон був Росіянин, і для патріота українського така поведінка була противоріччям не тільки собі, але цілій програмі.

При організації своїх церков новоправославні почали перетягати людей до себе в той спосіб, що лишали управу церкви в руках тих людей, котрі вмiли добре кричати на Рим й Москву. Це вподобалось ріжним амбітним людям, вони самі годили священників, а також самі їх відправляли. Їх провідники так само поступали з єпископами. До цього руху приставало найбільше тих

1. Божик, Пантелеймон, ст. 178.

котрі не були записані на єпископську інкорпорацію. Хто знає, як було б, якщо не був би запобіг тому єпископ Будка. В часі війни не годен було також все упорядкувати бо було мало священників. На тодішні умовини треба було хоч сто священників то не було б тих роздорів, бо священник на місці припильнував би все як слід, а цей брак використовували різні ~~свистачки~~ ^{свистачки} іти, а також за плиткість у вірі.

Помимо всіх перепон єпископ Будка цілий час своєї діяльності по війні старається про релігійно-культурний розвиток українського суспільства в Канаді. Його то заходами збудовано Колегію св. Йосифа в Йорктоні, Саскечеван, в 1919 році, вартість її була на 150,000,00 доларів. Це співпраця з отцями Редemptористами і вірними. В той час основано друкарню також у Йорктоні.

Так само отці Василіяни під проводом свого єпископа працювали всесторонньо. Вони настільки закріпили своє становище, що в 1922 році оснували Новіціят у Мондері, Алберта, щоби в ньому виховувати нові сили до місієйної праці в Канаді вже із уроженців Канади. Місто Мондер, де був оснований великий монастир оо. Василіян був неначе столиця духовного життя українських поселенців у Канаді. Тут часто гостив Преосвященний Будка, деколи і по три рази до року особливо у великі свята. Завдяки праці оо. Василіян і постійного відвідування єпископа, ця ^{околиця} була найкраще релігійно зорганізована. На це вказує щорічний празник на Петра й Павла, де тисячі вірних приїжджають із далеких

околиць до Мондери, а це свідчить про велику популярність оо. Василіян.

В той час поширюється й діяльність Сестер Служебниць й до 1926 року число їх збільшилось до 80 осіб. В 1920 основано сиротинець в Айтуні, Саскечеван, а в 1928 р. в Саскатуні. В Мондері Сестри збудували великий монастир в 1926 р. і примістили в ньому школу, сиротинець й новіціят, а в 1928 шпиталь, де було приміщення на 30 хворих. В 1928 р. оснували свій дім у Давфин, Манітоба. Не тільки працюють в центральних провінціях, але також починають поширювати свою діяльність на сході Канади й в 1925 році оснували свій дім в Монреалі, Квебек. В гармонійній співпраці під проводом своєї духовної власті Сестри Служебниць сповняють свою місіюну працю із повним запалом і відданям для добра свого народу.

В році 1921 відвідав Канаду Митрополит Андрей Шептицький. Це вже вдруге відвідує Українців, а ціллю його відвідин є збірка на повоєнні сироти. В Едмонтоні він вплинув на Українців і вони вистаралися в міському уряді о дозвіл збирати гроші на вулицях, що дала суму дві тисячі доларів. Митрополит особисто зложив подяку мейорові міста та всім жертводавцям, що своїми дарами чи працею причинились до збірки. Це слідуєча допомога українських поселенців у Канаді для своєї Батьківщини. Правда, що люди самі висилали гроші чи пакунки до своєї рідні¹. Крім того Митрополит відвідав визначні урядові особи та просив їх

1. Божик, Пантелеймон, ст. 219.

щоб допомогли еміграції. Завдяки йому в пізніших ронах багато Українців прибуло до Канади, й Митрополит мав досить широкі плани поселити Українців в одній місцевості й оснувати монастир в Абітібі¹ у провінції Квебек. Одначе повоенні умовини в Галичині були трудні, а в дотатку світова кріза перешкодили тому планові.

В листопаді 1922 року виїхав єпископ Будка до Риму, щоб там здати звіт із десятилітної своєї діяльності. Це є обов'язком кожного єпископа з поза Європи відвідати папу особисто. Цей виїзд знова використали противники, говорячи, що Рим відкликав українського єпископа з Канади і тим запечатав канадійський єпископат, а греко-католицьку церкву віддав цілковито в залежність французьких та англійських католицьких єпископів, щоб тим способом знищити Українців національно². На тодішні умовини така пропаганда була дуже корисна не тільки для греко-православної церкви, але такж і для большевиків. В них була й є однакова ненависть до Риму.

Свій побут у Римі використав ще в той спосіб, що просив св. Отця о призначення двох єпископів для Українців у Сполучених Державах. Одного для Українців католиків з Галичини, а другого для Українців з Закарпатської України. Апостольська Столиця це бажання скоро сповнила та іменувала двох єпископів, Преосв. Богачевського й Преосв. Такача.

1. Глястрований Календар 'Канадійського Українця. 1927 р. ст. 60.

2. Божик Пантелеймон, ст. 220.

Крім того просив єпископ Будка в Римі ще про другого єпископа для Канади, щоб поділити працю і в той спосіб протидіяти поширенню сектанства. Це було цілком оправданим, бо він був єдиним єпископом на американському континенті.

Полагодивши свої справи в Римі, по дорозі вступив до Західної України і відвідав свою матір. У Львові відвідав різні українські установи та бачився із визначними Українцями. В червні 1923 року повернув до Канади. Поворот його і назначення двох єпископів для Українців в Сполучених Державах піднесло на душі Українців католиків у Канаді. Всі попередні сплітки виказалися фальшиві й тим провідники ворожого табору скомпромітувались.

Розмови єпископа із визначними особами в Європі скріли його думки и додали хости до дальшої праці. Йому говорили, Українці в Батьківщині покладають велику надію на своїх братів у Канаді; і вони можуть мати великий вплив для майбутності України. Це вже був час, коли доля України була перерішена в користь нових окупантів. Велика Україна була під окупацією большевицькою, Західні Українські Землі під Польщею, Буковина під Румунією, а Закарпатська Україна під Чехословаччиною. Тому й промовляли обставини, що Українці в Канаді можуть стати піємонтом. Єпископ піддав також думку, щоби оснувати в Канаді товариство опіки над емігрантами. У вересні 1925р. уряд затвердив товариство, що мало назву: 'Товариство опіки над українськими поселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді', яке мало за завдання полагодити

ріжні справи не тільки в Канаді, але й в краю. Робітники мали право вносити зажалення, якщо їм сталась якась кривда чи то в дорозі чи при праці, а товариство полагоджувало ті справи совісно й скоро. За більш як рік часу товариство полагодило 2392 справи і це вказує, що воно було діяльне. Це товариство видавало багато друків, а також канадійський альманах 'Нове Поле' в 1927 р.¹ Верховним покровителем того товариства був єпископ Будка.

В грудні 1924 року єпископ допоміг товариству 'Січ' вибрати чартер на поширення січових відділів по цілій Канаді. Головним організатором цього товариства був від самого початку В. Босий, і він йшов по наміченій цілі, яку поставило собі це товариство. Не-один із не багатьох осіб, що обійняли своє завдання чесно.

Щоби зробити перепону єпископові в організуванні допомоги українським емігрантам, то урядники 'Українського Голосу' скликали в днях 17-18-19 грудня 1923 року Український Конгрес до Вінніпегу. Ціллю Конгресу було домогтися в уряді позволення отворити еміграційні бюро в Йорьтоні, Вегривіл та в Едмонтоні. Одначе урядовці відразу пізнали їх ціль, яка була проти єпископа Будки і помимо всяких заходів не дозволили на оснування таких бюр. На тому Конгресі були представники вісьмох церков: греко-католицької, православної, нової греко-православної, української пресвітеріанської, української методиської,

¹ Ілюстрований Календар 'Канадійського Українця', 1927 року, ст. 121-124.

суботників та біблійників. При такій різнородній збірчині годі було щонебудь рішити, бо кожна група уважала свою програму за найкращу¹. Отже із тих зборів не вийшло нічого. Щоби не дати за вигране свликує. Василь Свистун ще одні збори дня 23 березня 1924 року, де доказував, що церкву яку він заступає є повликана до життя самим українським народом в Канаді, бо така церква існує на Україні, а в додатку додав, що цю церкву створено тому, щоб підтяти крила греко-католицькій церкві й єпискові Будці, але тим вкінці прозрадив себе.

Провідники свистунівського руху не мали жодної рації покликуватись у своїх аргументаціях на автокефальну церкву на Україні, бо вона мала за ціль відокремити себе від російського православ'я і тим доказати свою самостійність релігійну й національну. Такої цілі не могла мати нова церква в Канаді, бо більшість була бодай хрищена в греко-католицькій церкві, а в кінці з повишого виходить, що Василь Свистун недвозначно виразив свою ціль. Хоч може й забувся, то всетаки сказав, що тут в Канаді створено нову церкву, щоб підтяти крила гр.-кат.церкви й єпископові Будці.

Не тільки свої уважали, що вони є покликані до проведу в церкві, чи іншій установі, але й англійські протестанти старались винародовити Українців за допомогою шпиталів. Робили це так, що вразі хвороби ставили умовину, що будуть хворого лікувати, і то на їх кошт, але під умовою, що його родина й він

1. Божик, Пантелеймон, ст. 227-232.

мусли стати протестантами. Так то жило українському поселенцві в Канаді. Одні давали допомогу, але бажали, щоб Українець перестав бути Українцем і покинути свою віру. Другі щойно обіцяли деякі блага, що їх самі не мали. А коли взяти під увагу людську вдачу, що нераз йти по лінії найменшого опору то годі не одному було опертися спокусі. Тому перед українською католицькою спільнотою стояло тяжке завдання протиставитися ріжними засобами проти ріжних напасників. До цього вони мали свого єпископа, своє шире духовенство, свої школи й церкви та інституції.

Велику поміч приносили добре зорганізовані Народні Доми й Читальні. Провід греко-католицької церкви годився на будову Народних Домів, але бажав співпраці з церквою. Одначе у пресі противників велась пропаганда, щоб ці доми стояли поза церквою, бо при сприятливій нагоді можна було такий дім захопити у свої руки. Таких випадків було дуже багато, й їх захоплювали по найбільшій часті большевики. Де їм не вдалося прямо то робили це судовою дорогою, мовляв це народне добро. При таких процесах пропадало вже дійсно народне добро, але большевики тим не журились. Вони могли все дістати у своїй централі.

Свою ненависть до католицької церкви всі противні їй групи старались поширювати при помочі своєї преси, що на диво на тодішні часи була дуже чисельна. Серед свідоміших людей були навіть фермери, котрі добачували, що цей роздор походить з газетної пропаганди.

На з'їзді Українців католиків у Вінніпегу в місяці
марті 1923 року виголосив промову фермер із Саскечевану про
роботу українських часописів у Канаді:

Найбільшим нашим нещастям є неграмотність, але
не найбільшим. Бо часом неграмотні можуть бути приміром
і для вчених. Наші люди добрі та релігійні, хоч часто не-
грамотні. Та причина і вина незгоди у нас паперова. У нас
почта привозить що тижня два міхи паперу. Якого паперу?
Сі папері є тячі і сташніші для нашого народу від камін-
ня і заліза, бо в них є отруя, а не наука для народу, за-
мість до організації та до єдності взивають до роздору,
замість до жертвенної своєї справи державної і народної
— взивають до того, аби ані цента не дати на державні і
культурні цілі українського народу. А світ не спить! І
кожна така почта це шуфля землі на могилу українського
народу. Сі папері, дарунки наших лукавих ворогів, повні
всякого плюгавства...

Очевидно, що це вже надоїло людям і вони публично починають ви-
являти своє невдоволення. Вже до приїзду єпископа Будки до Ка-
нади було одинадцять ріжнородних часописів, які розсівали бай-
дужність до церкви, безбожництво, а навіть комунізм. Річ ясна, що
Українці своїми силами не могли поширювати такої великої скі-
лькості часописів, бо по-перше вони ще самі були убогі, а по-
друге не могло бути аж так багато читачів з огляду на негра-
мотність. Крім місцевої преси ще появлялась преса ізза границь
Канади, що ще більше сприяло роздорові.

Для кращої орієнтації подаю некатолицьку пресу, яка по-
являлась в Канаді до приїзду єпископа Будки до Канади, опісля
в часі його побуту.

1. Божик, Пантелеймон, ст. 239.

Таблиця I₁ -Часописи, які появлялися в Канаді в роках 1903 - 1911.

Назва часопису	Рік ос- новання	Місце видання	Видавці
Канадійський Фармер	1903	Вінніпег	незалежні
Слово	1904	Вінніпег	незалежні
Ранок	1905	Вінніпег	протестан.
Канадійська Нива	1905	Вінніпег	рос.незал.
Православя	1905	Вінніпег	православ.
Свідки Правди	1909	Торонто	баптисти
Канадиєц	1910	Едмонтон	методисти
Голос Правди	1910	Вінніпег	суботники
Червоний Прапор ⁹	1906	Вінніпег	соціалісти
Український Голос ³	1909	Вінніпег	радикали
Нова Громада	1911	Едмонтон	соціалісти

1. Пропамятна Книга Поселення Українського Народу в Канаді, ст.39.

2. Червоний прапор, це безбожницький часопис, який видавали українські соціалісти, котрі поставили собі за ціль знищити всяку віру, церкву й Бога. Коли люди перестали передплачувати його то соціалісти переміли його назву в 1909 р. на 'Робочий Народ', і далше під новою назвою продовжували протирелігійну пропаганду. Ібідем.

3. Український Голос став від 1918 року органом греко-православної церкви.

Українці католики не мали в той час своєї преси поперше, що не було фондів, а по-друге, що не було кому заопікуватися пресою. Щойно рік перед приїздом єпископа Будки до Канади був оснований часопис для Українців великим добродієм архієпископом Лянжевенем. Цей часопис хоч був дуже цінним то не було щиро відданих людей, котрі допомагали б своїм знанням чи радою, і часто по використанні покидали його, так, що опісля із виїздом єпископа Будки до Європи він на жаль припинив своє існування. Не стало на місці провідника, й пропав часопис, а тим самим велика втрата для українців католиків.

Але за те за час перебування єпископа Будки й католики не були без свого друкованого слова. Багато можна було спровадити із Жовкви чи Львова, а також і на місці появлялися свої видання. Дуже цінними були пастирські послання, які єпископ писав із нагоди Різдва чи Великодних Свят. Крім того також із нагоди великого посту чи ювілею, а навіть поучення для тих, котрі їшли до Канади. Коротко виходив журналик 'Дзвіночок', у Вінніпегу, в 1918 р., також і 'Нива' не проіснувала довго бр заведи один рік. В 1923 році почав виходити в Йорктоні місячний журналик 'Голос Ізбавителя', який виходив у першій своїй фазі до 1928 р. Заходом єпископа Будки почав виходити щомісяця від 1924 р. 'Епархіяльний Вістник', а в 1927 році двотижневик у Торонті 'Вісті зі Сходу', який дістав згоду й благословення від Преосвященного Никити Будки. В тому ж році виходив у Вінніпегу Орган Українського Католицького

Братства Милосердя св.Івана Милостивого, 'Братський Вісник', але по році перестав виходити ізза браку фінансів. На те явище треба звернути увагу, що не байдужість була причиною за-непаду преси, але світова криза, що охопила також і Канаду, й велике безробіття. Хоч емігрантів було велике число, але їхні зусилля заробити трохи грошей і назад повернути до Батьківщини тому не всі інтересувались пресою за котру треба було платити, коли знова в той час була велика кількість преси проти католицької. На 62 часописи, що появлялися в Канаді в 1911-1930 роках українська католицька преса становила десять процент. Не дуже треба тому дивуватись, бо Українці були розбиті на вісім церковних угруповань, а крім того сильною була більшовицька група, котра не боялась, що її забракне фондів. Охочих було багато, й ці у своєму фанатизмі не жаліли нічого для поширення комуністичної преси.

Цікаве є, що в той час буяла також й православна преса в Канаді. Чи могли ці часописи утримуватися власними силами при тодішніх еміграційних умовах то є дуже сумнівне. По-перше, що самих православних з уродження не було відсотково багато, а й ці були неграмотні, по-друге тих то не свідомих найбільше опинилось у православному таборі, а їхні провідники це були переважно Галичани, що належали до греко-католицької церкви, але тому, що люди люблять моду й все щось нове то в той час православна преса мала краді успіхи, а про це свідчить її чисельність.

Таблиця II.-Православні часописи в їх хронологічному порядку від 1912-1928 року¹.

Назва часопису	рік ос- новання	Місцевість
Наша Сила	1912	Вінніпег
Кадило	1912	Вінніпег
Кропило	1912	Вінніпег
Україна	1918	Вінніпег
Заморський Вістник	1920	Торонто
Голос Праці	1922	Вінніпег
Голос Робітниці	1923	Вінніпег
Православний Вістник	1924	Вінніпег
Недільна Школа	1926	Вінніпег
Світ Молоді	1927	Вінніпег
Бойова Молодь	1927	Вінніпег
Правда і Воля	1928	Вінніпег ²

¹. Пропамятна Книга Поселення Українського Народу в Канаді, ст.41.

². У Вінніпегу було найбільше скупчення українських поселенців, - це ненаць столиця релігійного й національного життя в Канаді.

Крім того виходила в Канаді ще й російська православна преса, ціллю якої було поширювати російське православ'я та російський шовіністичний дух. Вона мала вплив на тих людей, що походили з Великої України, а в той час їх було около 25,000, й вони були менше свідомі національно від Галичан чи Буковинців.

На поміч часописам у їх поширюванні сприяли Народні Доми чи Читальні. Були випадки, що деякі міста мали по два таких доми, а найкраще користали з них большевики. Вони влаштували різні забави, відчити, прийаття і тим способом збирали собі членів. За цей час булр в Канаді понад двісті Народних Домів.

Найбільшою трудністю для єпископа було, що був брак священників. Всего духовенства за 1927 рік було 46 осіб. На такі великі простори і тодішні умовини годі було обслужити всі місцевості. Священники працювали із героїською посвятою, і можна переконатись, що вмирали в часі своєї місіонарської праці, а навіть без опіки.¹

Щоби придбати більше священників єпископ Будка особисто до Європи в 1927 році. Одначе тяжко було знайти охочих бо приїхало заледви трьох нових священників. Сам єпископ знеможений тяжкою працею та журбою мусів піддатися операції. В 1928 році виїжджає до Риму на аудієнцію до св. Отця папи рим. Пія XI, і там був разом із іншими українськими єпископами.

Пропамятна Книга Поселення, ст. 77.

Користаючи із цієї нагоди перебував недалеко Риму у містечку Сен Ремо на італійській Рів'єрі на курорті, а опікувалися ним Сестри Францішканки через два місяці. Будучи у папи просив о призначення другого єпископа, але на жаль його бажання не сповнилося.

Хоч єпископ Будка перебував в Європі то листовно по-лагоджує найважливі справи в Канаді, а в часі його відсутності заступає його Генеральний Вікарій о. Петро Олексів. Час від-часу появляються його листи в газеті, в яких подає причи-ни своєї задержки в Європі, що лікар зарядив однорічний від-¹починок .

При нагоді побуту в Європі відвідав Митрополита Шеп-тицького, свою родину, єпископа в Станиславові, в Перемишлі та просить їх, щоб дали йому священників, а при нагоді брав участь в єпископській конференції у Львові. Із Галичини пише лист-заклик до вірних у Канаді і просить о допомогу для потерпів-ших від повені на Підкарпаттю.

Діставши запевнення від папи, що дістане помічного єпископа єпископ сподівався скоро повернути до Канади разом із священниками.² Наразі перебував в Карпатах на лікуванні.

Цілий цей період свого побуту в Канаді по світовій війні єпископ старався охопити своєю опікою все релігійне й національне життя із повною посвятою.

1. Канадійський Українець, 18 квітня 1928 р.

2. Канадійський Українець, 11 липня 1928 р.

РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ІЄРАХИ, УКРАЇНЦІ Й ЕПИСКОП БУДКА

Світлу сторінку в історії українських поселенців у Канаді займає римо-католицька Ієрархія й духовенство. Вже в самих початках поселення Українців у Канаді римо-католицьке духовенство, включно із своїми Ієрархами старались прийти із духовною поміччю, щоб захоронити їх перед російським православ'ям та ріжними сектантами. Найвизначнішою постаттю серед римо-католицького духовенства був архієпископ Аделяр Лянжевен. Вже 2 липня 1904 року він складає на руки австрійського цісаря Франц Йосифа меморіал, щоб допоміг українським поселенцям. Того року він особисто виїжджає до Європи в товаристві о. Лякомба і просить в Римі і у Відні допомоги у місіїній праці серед українських поселенців у Канаді. Про Українців є особливе піклування в меморіалі, де Монсіньор Лянжевен подає навіть числа на околo 60,000, розміщені у Манітобі, в архідієцезії Сент Боніфас 30,000, в дієцезії Ст. Алберт 20,000 й в апостольському Вікаріаті Саскечевану околo 10,000. Він пише, що найбільшою небезпекою є схизма Серафима, а з другої сторони методисти й пресвітеріяни. Вони старалися своїми школами епанувати молодь, й в цей спосіб винародовити Українців. Два рази він просив компетентні власті у Відні й Римі, щоб прислати українських священників. Одначе в той час й на українських землях не було багато священників. Завдяки тому старанню на початку XX століття прибули на стало оо. Василяни. Вони разом із іншими отцями римо-католиками почали широкозакресну місіїну працю

по широким околицях Канади. Монсіньор Лянжевен якраз бачив, що Українцям потрібно своєї церкви, де люди могли б свобідно помолитись, своїх католицьких священників, своїх шкіл, де молодь виховувалабися в християнському дусі, а також і своєї преси, яка підтримувала б людей в їх релігійному дусі. Цей ревний архієпископ опікувався українськими поселенцями аж до приїзду першого українського єпископа Никити Будки до Канади.

Велику прислугу в релігійному житті Українців у Канаді зробили Преосвященний Паскаль й Легаль, вони вдалися до Риму в жовтні 1898 року та просили папу Льва XIII, щоб він свою згоду на місійну працю оо. Василіянам, котрі можуть мати найкращий успіх, бо вони знають мову й звичаї, а вкінці вони є тої самої національності, а це буде мати успіх. Бажання їх сповнились бодай частинно бо вже в кінці 1902 року приїхали оо. Василіяни і Сестри Служебниці, хоч в маленькому числі.

Мала скількість священників не могла задоволити всіх духовних потреб тому римо-католицькі єпископи звертаються із просьбою до латинських чинів, щоб принайменше вони занялися духовною обслугою українських поселенців. На їх заклик зголосилося кількох, а найвизначнішою постаттю був о. Ахіль Деларій, якому можна завдячувати чи не найбільшу заслугу за оснування українського єпископства в Канаді. Він належав до чину отців Редемптористів, по національності Бельгієць. Його місійна праця серед українських поселенців починається від 1899 року. Хоч зазнав він багато прикфости із різних сторін то все

те переніс терпеливо й не тільки, що не покинув своєї місії-ної праці серед Українців, але й прийняв у 1906 році східний обряд. Перед Синодом у Квебеку пише цінний меморіал про загрозу зі сторони єретиків, релігії українських поселенців. У першій половині 1912 року папа Пій X покликав його до Риму і він представив йому положення і небезпеку для віри Українців у Канаді та просив, щоб папа Пій призначив окремого українського єпископа для Канади і зовсім незалежного від римо-католицьких єпископів. Успіх тої візити був той, що вже 15 липня т.р. Апостольська Столиця призначила окремого українського єпископа Преосвященного Никиту Будку із повною юрисдикцією. Вже підчас Синоду в Квебеку до його письма поставились зібрані римо-католицькі Архієреї із повною увагою та попертям Апостольського Делегата.

Слідом о. Деляре пішли інші оо. Редemptористи, як отець Бульс, Декамп, Тешир й Боський. Один з отців, а саме отець Сабу-рин повернув назад до римо-католицької церкви¹. Всі інші щиро працювали і по духу остали Українцями.

Великі заслуги має о. Филип Ру, Чина Отців Облятів, із походження Німець, визначний архітект, і найкращі українські церкви в Канаді є побудовані за його пляном, а також й його руками. Всі вони переносили труди й невгоди, а також й чорну невдячність від того народу, котрому служили.

1. Календар Голосу Спасителя, 1952 р. ст. 106-110.

Завдяки широму відношенню римо-католицьких Архієпископів, та Митрополитові Шептицькому Апостольська Столиця іменувала в 1912 році єпископа для Українців католиків у Канаді. Без такої згоди була б тяжка праця, як вказували відносини в Сполучених Державах, де український єпископ не мав повної судовласти, але був наче вікарієм римо-католицьких єпископів для українців¹.

Український католицький єпископ Никита Будка підлягав Апостольському Делегатові так само як всі інші єпископи чи навіть архієпископи. Апостольський Делегат від самого початку також старався про те, щоб римо-католицькі Ієрархи могли до іменування окремого єпископа для Українців у Канаді. Дня 22-го червня 1909 року Преосв. Д. Сбаретті, Апостольський Делегат Канади, в листі до о. Дяларе, просив місіонарів, що обслуговують українців, виготовили меморіал про релігійне положення українців у Канаді, та середники, котрими можна було б охоронити їх віру. Такий меморіал він хотів представити єпископам Канади, що мали зібратися на церковнім Синоді в Квебеку². В часі Синоду Апостольський Делегат шире поставився до української справи і призначення єпископа для них. Канадійські єпископи зібрані на першій пленарній Синоді, що відбувся у Квебеку від 19 вересня до 1-го листопада 1909 року, незвичайно прихильно до релігійного питання Українців у Канаді.

1. Календар Голосу Спасителя, 1952 р. ст. 99.

2. Пропамятна Книга Поселення, ст. 64-65.

Апостольський Делегат в Оттаві дуже прихильно ставився до української церкви і від початку приїзду єпископа Будки вів живу кореспонденцію. Вже в січні 1913 висилає Апостольський Делегат 725,00 доларів для місійних потреб на руки єпископа Будки.¹ Дня 9 червня того самого року висилає 3,000,00 доларів на потреби місії.² В 1914 році в місяці січні Апостольський Делегат з Оттави висилає знова 450,00 доларів для українських студентів Богословії.³ В часі війни, як арештовано отця Шумського й Преосвященний Никита Будка писав в цій справі до Апостольського Делегата, то він дав вияснення, що Бритійська Імперія є оосторожна в тих справах.⁴

Преосвященний Будка представляв Апостольському Делегатові також свої труднощі. Коли заходило непорозуміння між ним, а священиками, котрі вимагали спільноти дібр. Правда були й труднощі із сторони людей, які не дуже радо хотіли чужих священиків через незнання мови, а навіть це грозило схизмою, в місечку Сифтоні.⁵ Завдяки широму відношенню Апостольського Делегата полагоджено неодну справу, як можна зауважити із короткого зіставлення.

1. Лист Апостольського Делегата, ч. 9871, 1913 р.

2. ----- ч. 10376, лист з дня 9 червня 1913.

3. ----- число листа 10967, з дня 9 січня 1914 р.

4. ----- число листа 12751, з дня 29 вересня 1915р.

5. Чорновик з 31 березня 1913 року у відповідь на лист Апостольського Делегата в Оттаві з 25.III.1913 р. ч. 10131. Листи знаходяться в Архіві Манітобського Екзархату.

При різних нагодах в зустрічах із римо-католицькими єпископами Преосвященний Будка старався в'яснити їм становище Українців, яке для них було неясне. Він то того багато нагод буваючи на різних з'їздах та в часі своїх канонічних візитаций. Така розяснювальна справа мала великий вплив для спопуляризованя не тільки віри Українців, але також й історії. Перед тим було тяжко для урядових чинників розрізнити віроісповідання Українців, бо в урядових переписах населення не було згадки про українців католиків, чи як тоді було прийнято, греко-католиків, і це шойно появляється аж при переписі населення в 1931 році.

Із короткого огляду про відношення римо-католицького духовенства й єпископів можна признати, що завдяки їх прихильности українська католицька церква не тільки, що втрималася, але й гарно розвинулася. Зроблений добрий початок видав гарний овоч у всьому релігійному й національному життю. Можна із повним переконанням признати, що їх заслуги є цінні, и українські поселенці в Канаді остануть вдячні тим першим Великим Добродіям римо-католицької церкви в Канаді.

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ПРАЦІ ЕПИСКОПА БУДКИ В КАНАДІ

Вже в попередньому розділі було згадано, що єпископ Будка виїхав до Європи, щоб придбати більше священників для місійної праці в Канаді. Сам вичерпаний надмірною працею, поїздками по широкій Канаді, поборований своїми й чужими старається запобігти розбиттю українського народу на різні релігійні угруповання. Він ясно бачить, що найбільшою перешкодою у праці є брак священників, і всюди, де тільки можливо, просить, щоб допомогти йому. Сам він був не раз в дуже трудному положенні, маючи своїх обов'язків понад міру, але їздить на відправи, як звичайний монах-місіонар.

Старання його ідуть у всіх напрямках, щоб допомогти своєму народові у його злиднях, у його душевних потребах. Ті потреби були великі, а особливо серед чужого оточення, по більшій частині ворожого, що старалось вирвати віру в Бога а також винародовити національно. Весь свій час, все своє здоров'я віддає на службу Господу Богу та для свого народу. Коли заходила konieczна потреба, а в него спроможність не жаліє грошей на народні справи.

Противники єпископа користаючи із кожної нагоди стараються йому шкодити, навіть котрі повинні були бути йому вдячні, стараються шкодити йому не оглядаючись на те, що вони живуть в чужому оточенні.

Щоб краще зрозуміти труднощі єпископа варта знати, як маленька група людей була йому до помочі. Заледви 46 священників на величезні канадійські простори.

Таблиця ІІІ.-Українські католицькі священники в Канаді в 1927 році.¹

1

Прізвище та ім'я	Місцевість
Преосв.Никита Будка	Вінніпег, Ман.
Андрухович Євген	Альвена, Саск.
Бала Іван	Йорктон, Саск.
Бала Осип	Йорктон, Саск.
Бартман Николай	Вінніпег, Ман.
Бахталовський Ст.	Йорктон, Саск.
Боднар Ст.	Мондер, Алберта
Боднар Порфірій	Мондер, Алберта
Боський Людвик	Йорктон, Саск.
Божик Пантелеймон	Вінніпег, Ман.
Ван Гот	Йорктон, Саск.
Ван Бізен	Йорктон, Саск.
Григорійчук М.	Монтреал, Кве.
Гегейчук Василь	Оттава, Онтеріо
Деляри Ахіль	Айтуна, Саск.
Дидик Созонт	Мондер, Алберта
Дрогомерецький Нестор	Гамільтон, Онт,
Дякович Софрон	Едмонтон, Алберта
Желич	Йорктон, Саск.
Жидан Юрій	Мондер, Алберта
Журавецький А.	Брендон, Ман.
Іржа М.	Ольга, Ман.
Каменецький	Комарно, Ман.
Калужницький	Комарно, Ман.
Кіцінгер	Йорктон, Саск.
Колцун Іван	Летбрідж, Алберта
Крайківський А.	Форт Віліям, Онт.
Крупа Роман	Віндзор, Онт.
Крижановський Н.	Мондер, Алберта
Ладика Василій	Едмонтон, Алберта
Луговий Антін	Вінніпег, Ман.
Олексів Петро	Вінніпег, Ман.
Оленчук Михайло	Саскатун, Саск.
Пасічняк	Сифтон, Ман.
Пелех Михайло	Геффорд, Саск.
Решетило	Стюартбурн, Ман.
Редкевич А.	Кенора, Саск.
Роздольний	Гаффорд, Саск.
Ру Филип	Мавтен Ровд, Ман.
Попович Дамаскин	Кенора, Саск.

Таблиця IIIa-Продовження із сторінки 88.

Прізвище та ім'я	Місцевість
Сарматюк Андрій	Торонто, Онт.
Теодорович Епіфаній	Едмонтон, Алберта
Тимочко Йосиф	Мондер, Алберта
Федоренко	Алвена, Саск.
Филипів	Вінніпег, Ман.
Шумський Н.	Сідней, Н. Скошія
Красіцький Е.	Кукс Крік, Ман.

Із повищої таблиці можна переконатися про розміщення священників, по канадійських просторах. Майже одакове число мали провінції Манітоба й Саскечеван, зате мало було священників в Алберті й там православ'я мало можливість поширюватися.

Крім священників, котрі працювали по парохіях й місіях, в той час ще студіювали по римо-католицьких Семінаріях сімох студентів Богословії.

В часі перебування єпископа Будки в Європі поширювано в Канаді чутки, що він зрікся свого уряду в Канаді, й про це повідомив також 'Канадійський Українець', а це звіdomлення взяв із 'Нової Зорі', яка виходила у Львові. Ці чутки на той час не могли бути правдиві, бо відомість була поміщена дня 26 лютого 1928 року, а назначення нового єпископа наступило щойно 20 травня 1929 р.¹ Відносно тої справи то появлялися ріжні повідомлення, і можливо, що в Римі вже справу рішили, одначе сам Преосвященний про те нічого не знав.

Вкінці дня 5 червня 1929 року в Канадійському Українцеві був поміщений короткий лист єпископа Будки, який він мав написати до своїх добрих знайомих. Єпископ пише, що він довідався із газети про номінацію нового єпископа у Римі, а він ще не повідомлений про те, ані про те де його призначено. Зо Львова писали йому, що на коадьютора Митрополита Шептицького

1. Акта Апостоліці Седіс, т. 21, ст. 320. за 1929 рік.

Лист був під датою 15 травня 1929 року. На основі цього листа можна заключати, що його, як єпископа не радилися про особу нового єпископа. Бо його самого призначено єпископом на просьбу Митрополита Шептицького.

Єпископ Никита Будка при вступі на канадійську землю застав заледви 13 священників, а своєю ревною працею та старанням збільшив їх число до 46 осіб. Час діяльності єпископа припадав якраз в найбільш бурхливі часи не тільки воєнні, але й по війні той дух продовжувався особливо серед українців. Перегляд преси вказує, який був великий розгін у поборюванні все-го, що католицьке. Хоч єпископ слабкий здоров'ям, але сильний духом впливає на вірних й вони за його заохотою будують церкви й вартість деяких досягає до двіста тисяч доларів. Число їх росло із року на рік не зважаючи на тяжкі часи, ані ворожу пропаганду, число їх збільшилось на 299. Також його старання про збільшення числа Сестер Служебниць увінчалось гарним успіхом й зросло до 1926 року на 80 осіб¹. В той час вони вже мають свої дома й могли вести свою працю спокійно й хосенно. Крім шкіл цілоденних були школи вечірні й було їх 26 розміщені по тих місцевостях, де були більші громади. Скріпились й обидва чини, оо. Василіян й Редemptористів. Вони побудували свої новіціати й в них виховували тих молодців, котрі хотіли посвятитись на Службу Господу Богу.

1. Божик, Пантелеймон, ст. 118.

Не забув Владика й за убогих сиріток, й про них він дбав. За час його праці в Канаді постало п'ять Сиротинців, які були під опікою Сестер Служебниць. До приїзду єпископа не було ані одного. Так життя релігійне прибрало сталу форму, було добре забезпечене від чужих і ворожих впливів, стало сильне внутрі й на зовні.

Не менше важним є й національна справа. Вже в першому своєму пастирському листі єпископ робить докор Українцям, що вони навіть не вміють назвати себе¹. Поволи й з певною послідовністю життя національне прибирає форму сталу і ясну, люди стають щораз більше національно свідомі. Ця свідомість проявляється не тільки у вузькому крузі, але поширюється й заключається в загальне канадійське життя. Українці вже є не тільки фермери, але вони вже є учителями, урядниками, а навіть членами законодавчих палат. Без такої праці, все це було б пропало. Завдяки ревній праці тодішнього духовенства були положені сильні основи релігійного й національного життя й українська група є одною із найкраще зорганізованих не тільки релігійно, але також й національно. Жоден із Слав'янських народів не може похвалитись такими гарними здобутками в Канаді, як Українці. При переписі населення в 1931 р. становлять вже по-важну силу, а під оглядом релігійним вперше виступають, як греко-католики, коли попередньо їх зачисляли до православних.

1. Гляди ст. 42.

Таблиця ІУ.-Числа емігрантів в Канаді тих народів, котрі окупували українські землі й Українці в роках перепису населення.¹

Нарід	1901	1911	1921	1931	Увага
Українці. ²	5,682	75,432	106,721	225,113	
Поляки	6,285	33,652	53,403	145,503	?
Австрійці	10,947	44,036	107,671	<u>48,639</u>	?
Росіяни	19,825	44,376	100,064	<u>88,148</u>	? ³
Румуни	354	5,883	13,470	29,056	
Мадяри	1,549	11,648	13,181	40,582	? ⁴
Чехословаки	-	-	8,840	<u>30,401</u>	? ⁵

1.Цензус оф Канада, т.І.1951.таблиця 31.Населення.

2.До світової війни уживано назви Русини, а поступенно прийнято назву Українці.

3.Під знаком запитання відносно поляків, то вказує, що число їх зросло в Канаді за одну декаду майже втричі, хоч тоді була польська держава й вони колонізували українські землі.Отже число сумнівне.

Подібно до поляків, й австрійці не потребували емігрувати, а упадок чисел в статистиці вказує, що Українці були зачислені, як горожани австрійської держави.

Також зменшилося число росіян, напевно на рахунок Українців, бо й ці подавали свою приналежність державну.

4.По війні Мадярщина стала самостійною державою, а населення, що було на Закарпатті подавало себе при переписі, як Мадяри, й це є вплив мадярофілів.

5.Закарпаття опинилось по війні під Чехословаччиною, і зубожіле мусіло емігрувати, напевно було багато Українців.

Із повищої таблиці можна переконатися, що найбільш поплутаним було питання української національності. Бо дійсно аж шість окупантів, а кожний поселенець при переписі подавав державну приналежність, а не національну. Так приміром Українці Закарпаття могли подавати себе й за Мадярів й за Чехословаків, хоч ця назва не є правильна.

Не краще виглядала справа віросповідання. У трьох декадах, то є 1901, 1911, 1921, не було згадки про українців католиків. Щойно при переписі населення в 1931 році є вже подане число 186,779 українців католиків, а за те зменшилось число православних до 102,000, а в 1921 р. було подано 170,069¹. Не дивно тому, що в такій суматосі можна було розібратись урядникам. Тому й єпископ мав рацію, що докоряв людям, що вони не знають як себе назвати. Вже цей короткий перегляд дає доказ, що при великому вкладі праці вдалось доказати перед світом, що Українці в Канаді є, й що вони є католики. І, коли б не було добре зорганізованої церкви то напевно Українці були б розплилися у чужому середовищі. Тому чи хто хоче чи не хоче, то мусить признати, що українська католицька церква під проводом свого єпископа Будки провадила український нарід в Канаді шляхом правильним, як релігійним так й національним.

1. Цензус оф Канада, т. 1. за 1951 рік, таблиця 37.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕПІСКОПА БУДКИ

Щоб належно оцінити працю єпископа Будки в Канаді треба бодай коротко зхарактеризувати його особу. Як відомо, що він був дуже молодим, коли його призначено на єпископа й то в чужій країні, вказує, що він на це заслуговував й мав всі прикмети, щоб тому завданню задосить учинити. Митрополит Шептицький знаючи добре обставини в Канаді мусів довго застановлятися поки зважився вибрати кандидата на цей уряд. Значить, що кращого кандидата не було. Про те міг був Митрополит переконатися бо єпископ Будка був наче права рука його.

Дуже цікаво подає характеристику о. Бала Осип, що був першим секретарем єпископа Будки й міг найкраще пізнати його в різних обставинах серед канадійських гараздів. Перш за все він був простодушний, і так його характеризує о. Бала:

Терпеливість і виrozumілість були природним овочем того рода вдачі. Треба було нераз подивляти спокій та лагідність Єпископа в деяких дуже дражливих моментах. А таких моментів було подостатком. Ждати на спізнений поїзд на степовій стації; Ітати довгі милі снігом чи болотами; різні невігоди; Архієрейські богослужби з асистюю фармерських хлопчиків, змішаних та перестрашених; інші прерізні недоречності, все це могло легко викликати невдрволення та випровадити людину з рівноваги. З яким спокоєм приймав Владика те все, з якою лагідністю звертав він увагу, коли треба було!...¹

Ці коротенькі окреслення є доказем тих умов, які були в Канаді. Скільки то часу треба були витратити, щоб дістатися

¹. Бала Осип, ст. 42.

на далекі фарми болотистими дорогами, чи зимою закуреними.

У важких справах мав довіря до людей, хоч не раз те довіря використувано потім проти єпископа. Отець Бала пише про те так:

Хоч і як болюче відчував неслухні напасти та особисті зневаги, ніколи не тримав урази в серці, все готовий був простити. Не один лукавець зайшов з ним у розмову, або зголосився на авдієнцію, щоби Єпископа тільки 'тягнути за язик' та опісля обернути сказане в некористь Владики. А в нього не було и сліду фалшу, правда була в нього правдою, та й не міг поняти, що в когось може бути зла воля та лукавий замір.

В товариському житті проявлялась та мила вдача в жартобливості, в уміркованій веселості та свободі духа. Посідав надзвичайний дар поконування пригноблення, смутку та зневіри через оповідання якої смішної пригоди, через дотепний жарт. А мав невичерпаний засіб комічних історійок, по найбільшій часті з життя-буття в рідному краю. Переповідав їх дуже вміло и з переняттям, сам розкошувався ними и та розкіш натурально передавалась слухачам і оставала з ними довший час.

Може завдяки такій вдачі єпископ Будка мав силу и терпеливість зносити різні прикrostі. Вони шкодили не тільки йому, але и цілому загалові, бо як відомо, що він був навіть арештований, а вороги старались його усунути від публичного життя. Історія доказує, що зусилля єпископа Будки не пішли на марне, зерно засіяне ним видало и видає гарний овоч, а інтриги противників обернулись проти них самих. Те нечисте зерно, яке сіяли провідники радикали и соціалісти впершу чергу пошкодило їм самим, и вони мусіли пізніше позабирати жниво із своєї руйнуючої праці. Не принесла їх праця користи ні їм ні їхнім прихильникам, а навпаки розвиття серед них самих.

1. Бала, Осип, ст. 43.

Про прикмети єпископа Будки дуже гарно висловився Всв.отець Гереральний Вікарій західнього Екзархату Василь Лаба, що знав Владика дуже добре. Він пише:

...По відбутих богословських студіях у Львові, в Інсбруку та у Відні і кількарічний праці на становищі настоятеля в Духовній Семінарії у Львові було в нього досить знання, досвіду та апостольського духа, щоб переняти тяжке та відповідальне становище Владики для українців католиків у Канаді. До того долучались особисті природні прикмети Владики: ангельська доброта, щира простота, ввічливість, говірливість та погідна вдача.

Про працю Преосв. Кир Никити в Канаді, про його успіхи і труднощі, про нелегкі обставини тої праці, не буду тут згадувати, бо вони знані аж надто добре не тільки читачам 'Українських Вістей', але й усім українцям католикам у Канаді, може краще, як мені.

Улітку 1928^{р.} Преосв. Кир Никита Будка повернувся після 16-річної тяжкої праці в Канаді до Львова. Злобні часи та тяжкі, ускладнені обставини, а може й не все готові до співпраці люди не дали змоги Владичі, що був дуже доброю людиною та мав 'прикмети голуба, але не мав прикмет змії'; /матей 10, 16^с, вести даліше започатковану працю...¹

Ця характеристика вказує на всі добрі прикмети єпископа Будки, хіба одиноким, що не був дипломатом, але годі дивуватися, чи за так короткий час та в таких важких умовах можна було виказати більше організаційного хисту. Не все найкраща дипломатія увінчується успіхом.

Вкінці треба ще додати про його велику побожність, а особливо про набожність до Матері Божої. Це може бути одна із найцінніших його прикмет в його життю. Про те також згадують ці, котрі знали найкращи єпископа Будку.

1. Лаба, Василь, подає короткий життєпис єпископа Будки в Українських Вістях в ч. 52, 1952 р.

Вкінці отець Бала подає у своїй книжечці про єпископа Будку таку характеристику про його набожність до Матері Божої:

Велику набожність мав Владика до Матері Божої, сильно вірив в Її опіку та з довірям поручався Їй. В день Покрови Матері Божої зівстав рукоположеним на священника. В сім літ пізніше, знову на празник Покрови, одержав єпископські свячення. А в празник Непорочного Зачаття обняв провід Дієцезії в Канаді. Не диво, що віддав дієцезію Покрову Матері Божої та що девізом свого Єпископського гербу вибрав молитву до Матері Божої: 'Пресвятая Богородице, спаси нас!'

Зближаючись до кінця цієї праці треба сказати, що праця й труди Єпископа Будки були й є заслуговуючі для українських поселенців у Канаді. Він разом з ними жив і разом з ними переносив всі труди та невдачі. Зробив більше чим міг.

-

Початок української еміграції в Канаді датується від приїзду двох перших поселенців в 1891 році. Слідуючого року приїжджає дванадцять ронин й оселяються в Західній Канаді. Масова еміграція починається в 1896 році, й з року-в-рік число емігрантів збільшається. Із збільшенням еміграції починається й організоване життя. Зразу воно непомітне, а коли приїхали перші українські священники до Канади й почали свою місійну працю, то з тим моментом починається релігійно культурне життя. Початки були дуже тяжкі не тільки під економічним оглядом, але також й під оглядом релігійним. Українська еміграція в більшості походила із Західньої України, й по віроісповіданні була католицька. Однак ізза малого числа священників почала поширюватись сектанство. Щоб тому запобігти, то тодішні римо-католицькі єпископи приходять на поміч, й стараються вислати єпископа для Українців у Канаді. Апостольська Столиця скоро сповнила це бажання й в липні 1912 року іменувала Українського єпископа Никиту Будку, із повною юрисдикцією й поручила йому духовну опіку над українськими поселенцями в Канаді.

З приїздом єпископа Будки до Канади починається новий період в історії українських поселенців. Життя релігійне починається буйно розвивати, а в парі із ним культурно-національне. Постають нові церкви, нові школи та інші інституції, і все те було забезпечене законом, бо вже в половині 1913 р. єпископ Будка дістав від уряду чартер на цілу Канаду.

Найважливішим завданням єпископа Будки було старан-
про церкву й школу. Завдяки щирій співпраці духовенства й
Сестер Служебниць життя релігійне зростає, та набирає сили
збільшається число священників й Сестер, а із збільшенням но-
вих працівників поширюється душпастирська праця по широких
просторах Канади, де поселились Українці. Щоб скріпити людей
у їх вірі єпископ Будка їздить по всіх парохіях, відправляє
Богослуження, проповідує та заохочує до побожності та суспіль-
ної праці. Він старається зорганізувати всі ділянки суспіль-
ного життя, дбаючи не тільки про церкви й школи, але також
про сиротинці, Народні Доми, та вищі інституції, де старша мо-
лодь мала б приміщення й під опкою духовенства виховувалася
в релігійно національній душі.

Хоч успіхи були великі, то на жаль й були великі не-
вдачі в тому періоді. Що вдалося охоронити перед впливом про-
тестантизму й інших сект, то доконала певна група українських
відступників і створила свою незалежну церкву й тим завдала
велику рану українській католицькій церкві в Канаді.

Знеможений тяжкою працею та трудами, виїжджає єпископ
Будка до Європи, щоб придбати нових священників, до місійної
праці. В 1927 році піддається тяжкій операції й задержується
вже в Європі на постійно.

За його старанням побудовано 300 церков, оснований 20
вечірніх шкіл, п'ять сиротинців і кілька інституцій, та велике
число галь. Число вірних католиків становило 200,000 душ.

Бала, Осип, Перший Український Єпископ Канади Кир Никита Будка, в сороклітній Ювілей оснування українсько-католицької Ієрархії в Канаді, Вінніпег, Централя Українців Католиків Манітоби, вид. 1952 р. 56 ст.

Божик, Пантелеймон, Церков Українців в Канаді, причинки до історії українського церковного життя в Бритійській Домінії Канаді за час від 1890-1927 р., Вінніпег, Манітоба, Канада, 1927 р., 335 ст.

Видавництво оо. Василіян, Ювілейна Памятка 25-ліття Новіціату оо. Василіян у Мондері, Алберта, 1923-1948 р., Мондер, Алберта, вид. 1948 р., 112 ст.

Жан, Йосафат, - Богдан Казимира, Пятдесят років у Канаді, Бібліотека Католицької Акції, ч. 12, Едмонтон, Алберта, вид. 1952, ст. 16.

-----Великий Митрополит, Бібліотека Католицької Акції, ч. 17, Едмонтон, Алберта, вид. 1954 р., 31 ст.

Іларіон, Митрополит, Поділ Єдиної Христової Церкви, і перші спроби поєднання її, Вінніпег, Видання Української Греко Православної Церкви в Канаді, 1953 р. ст. 135.

Казимира, Богдан, Монсіньор Лянжевен і українці, Бібліотека Католицької Акції, ч. 7, Едмонтон, Алберта, вид. 1952 р. 31 ст

Календар Канадійського Українця' „Робота Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді” Вінніпег, вид. 1927 р. ст. 121-124,

Католицька Акція, „Папа Пій X. і українці”, т. 2, ч. 9, вересень 1951 р. Едмонтон, Алберта, ст. 7. шп. 3.

Курилас, Богдан, „Істориччя української вітки чина отців Редемптористів, Лювен, Бібліотека Алфонсіяна, вид. 1950 р. ст. 32-38.

Лаба, Василь, „ Нестор української католицької Ієрархії в Канаді, з приводу 40-річчя приїзду до Канади Преосвященного Кир Никити Будки, Едмонтон стаття в „Українських Вістях” т. 25, ч. 52, 29 грудня 1952 р. ст. 4, шп. 4.

Луговий, А. „ О. др. Йосиф Адоній Сабурен, заслужений піонер між українцями-католиками в Канаді”, Календар Голосу Спасителя, Йорктон, Саск. вид. 1952 р. ст. 106-110.

Мишуга, Л. й А. Драган, Українці У Вільному Світі, Ювілейна Книга Українського Народного Союзу 1894-1954, „Українці в Канаді”, Джерсі Сіті, З.Н.Й.ст 201-214.

Пропамятна Книга Поселення Українського Народу в Канаді, 1891-1941, Йорктон, Саск., вид. 1941, 338 ст.

Пропамятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, Вінніпег, вид. 1949 р.ст.102-106.

Річники „Канадійський Русин” 1911-1918, опісля „Канадійський Українець”, 1919-1929, Вінніпег, ман.

Тиктор, Іван, Велика Історія України, „Заокеанська Еміграція ”, ст.899-930, Вінніпег, вид. 1948 р.

Тридент Прес, „Устрій Української Православної Церкви в Канаді”, поміщено у Вістнику, Вінніпег, т.29, ч.5, 1 березня 1952 р.ст.4.

Тридент Прес, „До історії церковних відносин в Канаді”, у Календарі Рідна Нива, Вінніпег, вид. 1953 р.ст. 83-93.

Хомин, Петро, „Пресв. Кир Никита Будка, єпископ, герой й мученик”, у Голосі Спасителя, Йорктон, Саск. т.25, ч 7-8, 1953 р.ст.20-23.

Чопей, Василь, Ювілейна пам'ятка в 25-ліття існування храму Божого в Грінроді, Б.К. Едмонтон, Алберта Принтінг, вид. 1949 р.

Шовкоплес, Іван, „Поворот до Правди”, в Українських Вістях”, Едмонтон, т.24. ч.28-29-31-32, ст.2-гі, 1951 р.

Щудло, Мих. „Здобутки української католицької Церкви в Канаді”, у Голосі Спасителя, т.23, ч.10, жовтень 1951р. ст.17-23.

Ювілейний Календар Рідна Нива, 1918- 1953, - „35-літ-ний Ювілей Української Православної Церкви в Канаді”, - „Пі-онір Української Православної Церкви”, Вінніпег, 1954 р.стор. 95-111.

Acta Apostolicæ Sedis, Brevi Apostolici Sedis,
Roma, Vol. 4. 1912, p. 531, 703.

Belanger, Luis, E., Le Status Canonique des Ukrainiens Catholiques du rit grec-Ruthene au Canada, Doctor's Thesis presented to University of Laval, Quebec, 1945, iii-206 p.

----- Les Ukrainiens catholiques du rit grec-ruthene au Canada, l'Universite Laval, Quebec, issue 1945, 56 p.

Canada Dominion Bureau of Statistics, Census of Canada, 1951, Vol. 1. Population, Tables, 31, 37.

Delaere, Achille, Memoire sur les tentatives de schisme et d'heresie au milieu des Ruthenes de l'Ouest Canadien, Quebec, Action Sociale, 1908.

Desrochers, Bruno, Le Premier Concile Plenier de Quebec et le Code de Droit Canonique, The Catholic University of Washington Press, issue 1942.

Document Nr. 31945, S. Congregatione de propaganda fide, Nominatio in Episcopum pro spirituali cura Ruthenorum in regione Canadensi commorantium, 26, Augusti 1912, Archives of Manitoba Exarchate, Winnipeg, Man.

Document Nr. 9788, Delegatio Apostolica Ottawa, 31, Dec. 1912, The Archives of Manitoba Exarchate, Winnipeg, Man.

Document Nr. 10131, Delegatio Apostolica Ottawa, 1913, The Archives of Manitoba Exarchate, Winnipeg, Manitoba.

Hopkins, Vincent, "Ukraine" in the Catholic Encyclopedia, Supplement II. New York, the Gilvary Society, (no pages)

Kaye-Kisilevskyj, V. T., Slavic Groups in Canada, Slavistica Nr. 12, Winnipeg, Free Academy of Science, issue 1951, 30 p.

Mirchuk, I., (ed.) Ukraine and its People. "Causes and Effects of Emigration" and "The Ukrainians and the Anglo-Saxon World", Munich, Ukrainian Free University, issued 1949, p. 107-114, 115-122.

Pelesz, Julian, Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom, von den aeltesten Zeiten bis auf die Gegenwart, Vol. 2, Wien, (Heinrich), 1880, p. 1010-1018.

Statuts of Canada, Acts of Parliament, "An Act to incorporate the Ruthenian Greek Catholic Episcopal Corporation of Canada", Chapter 191, Parliament Library of Ottawa, issue 1913, p. 443-447.

Szeptycky, Mgr. le Comte Andre, "Memoire sur la question ruthene presente aux Illustrissimes Archeveques et Eveques du Canada, Leopold, 1911, Archives des Archeveches de Quebec et de St. Boniface.

Yuzyk, Paul, The History of the Ukrainian Greek Catholic (Uniate) Church in Canada, Unpublished Master's Thesis, University of Saskatchewan, 1948.

-----The Ukrainians in Manitoba, a Social History, Toronto Press, issued 1953, 232 p.

DOCUMENT Nr.31945.

S.Congregazione de propaganda fide per Gli Affari di rito orientale.Roma;26 Augusti 1912.Protocollo Nr.31945.Mentionem facias quaeso,huius numeri in tua responsione.On prie de citer ce meme numero dans la reponse.Oggetto.

Nominatio in Episcopum pro spirituali cura Ruthenorum in regione Canadensi commoratum.

Illme ac Revme Domine,In plenaris Comitiiis diei 8 Julii p.e.E Emi ac Rmi Patres Cardinales S.Congregationis de Propaganda Fide pro Negotiis R.O.,postquam propositio sibi dubio,an expediat Episcopum rutheni ritus deputare pro spirituali adsistentia fidelium eisdem ritus in Canadiensi regione commorantium,

Rmo D.Nicetae Budka Episcopo Titulari Patarensi Rutheni ritus.Leopoli.

respondendum censuerunt affirmative,ad electionem primi episcopi procedentes,Reverentiam Tuam ad hoc munus exercendum elegerunt:quam E Emorum Patrum electionem,S.S.D.N.Pius Divina Providentia,Papa X,referente me infrascripto huius S.Congregationis Secretario die 10-a Julii confirmavit.

Itaque iussu Eiusdem Summi Pontificis Apostolicae Literae in forma Brevium datae sunt,quas Reverentiae Tuae tradet Illmus ac Rmus Archiepiscopus Ruthenus Leopoliensis cui transmissae fuerunt.

Sacra Congregatio insuper,de mandato Summi Pontificis Tibi quammaxime commendat 1-o ut omnino abstinere ab admittendis in regione Canadensi sacerdotibus uxoratis,ad spiritualem adsistentiam fidelibus ruthenis praebendam;

2-o et insuper ut curam tuam primana exerceas in erectione Seminarium pro efformandis sacerdotibus ruthenis, qui in coelibatu sacras ordines suscipiant.

Dum autem maxime Tibi gratulor,Rme Domine,pro munere Tibi commisso,Deum rogo ut gratiam et adsistentiam Tibi tribuat omnimodam,ut qua par est sollicitudine fidutiae ab hac S.Congregatione in Te repositae,respondere valeas.

Amplitudinis Tuae Addictissimus Servus Fr.N.
M.Card.Gotti Praef.Hieronymus Rollerius Secrius.

DOCUMENT Nr.9788.

Delegatio Apostolica, Ottawa, 31 Decembri 1912.
J. Peregrinus Franciscus O.S.M. Archiepiscopus Aquilanus,
Del. Ap.

Reverendissime Domine,

Quod publicae ephemerides nuper tradiderunt, advenisse scilicet in nostram regionem Reverendissimum Dnum Nicetam Budka Episcopum Titularem Patarensem et Ruthenorum in Canada Episcopum, id Amplitudini Tuae, ceteresque Canadensibus Ordinariis ex officio denuntio.

Per Literas Apostolicas Officium Supremi Apostolatus die 15 Julii ultimo elapsi datas, praelaudato Praelato committitur spiritualis adstantia fidelium Ruthenorum in Canadensi regione degentium, super quos plenam habet jurisdictionem personalem. Cum itaque hisce postremis diebus in urbe Winnipeg munus exercendum jam assumpserit, Amplitudinem Tuam rogo ut negotia ad fideles Rutheni ritus spectantia, si quae occurrerint, ad illum posthac transmitti curet.

Fausta interim quaeque a Domino Tibi adprecans maneo Amplitudinis Tuae Addictissimus in Xto., -

DOCUMENT Nr.10131.

Delegatio Apostolica, Ottawa, 25.III.1913.

Illme et Rme Domine,

Eminentissimus Cardinalis Praefectus Sacrae Congregationis de Propaganda Fide pro negotiis Orientalium, ad quem elapso mense Januario scripseram, circa nonnulla puncta relationis Ruthenos inter et Latinos respicientia, literis sub die 5 currentis mensis, notum mihi facit responsum definitivum datum iri postquam illa puncta fuerint ab eadem Sacra Congregatione rite perpensa et examinata. Interim tamen duo sequentia mihi communicat, quae utile duco Amplitudine Tuae significare:

1. Quoad presbiteros latinos, sive religiosos sive soeculares, qui ad ritum ruthenum transierunt, Eius Cardinalis Praefectus opinatur quod in tanta penuria sacerdotum rutheni ritus, prudentius forte Amplitudo Tua ageret eos retinendo, potiusquam zeli et bonae voluntatis eorum qui sese non sacrificio offerunt ad spiritualem adsistentiam fidelium ruthenorum jacturam facere.

2. Quod vero spectat ad propositum Revdi D. Sabourin, formandi scilicet et instituendi cum suis confratribus cleri soecularis sodalitatem quamdam, Sacra Congregatio, quin decisionem ullam in praesentiarum pronuntiet, non renuet propositum illud examinandum suscipere, cum negotium fuerit sibi in forma concreta pro approbatione exhibitum.

Quae dum pro munere meo nota Tibi facio omnia Tibi fausta a Domino adprecor et sum Amplitudine Tuae Rmae. Del. Ap. -

An Act to incorporate the Ruthenian Greek Catholic Episcopal Corporation of Canada. (Assented to 6-th June 1913). Chapter 191.

Preamble.

Whereas a considerable number of Ruthenian Greek Catholics have during recent years emigrated from Europe into Canada and are at present scattered throughout the different provinces of this Dominion; and they, while in communion with Rome and the Roman See, follow an oriental rite and liturgy proper to themselves; and a Bishop the Right Reverend Nicetas Budka, has recently been deputed by the Holy Roman See to hold spiritual jurisdiction over these people and to minister to their spiritual needs according to their own special rite and liturgy and whereas a petition has been presented praying that it be enacted as hereinafter set forth, and it is expedient to grant the prayer of the said petition: Therefore His Majesty, by and with the advice and consent of the Senate and House of Commons of Canada, enacts as follow:-

Incorporation.

1. The Right Reverend Nicetas Budka, Titular Bishop of Patara, deputed by the Holy Roman See as Bishop for the Ruthenian Greek Catholics of Canada in Communion with Rome, and his successors in office, the Bishops appointed by the aforesaid See to hold jurisdiction over the Ruthenian Greek Catholics of Canada, of the same faith and rite and persevering in communion with the Roman Pontiff, are hereby constituted a corporation under the name of "The Ruthenian Greek Catholic Episcopal Corporation of Canada" hereinafter called "The Corporation" and other temporal affairs connected with the said spiritual jurisdiction.

Head office.

2. The head office of the Corporation shall be in the city of Winnipeg in the province Manitoba.

Power to make by-laws.

3. The Corporation may, from time to time, make by-laws not contrary to law, for,-

a) the administration, management and other temporal affairs of the Corporation;

b) The appointment, functions, duties and remuneration of all officers, agents, and servants of the Corporation.

c) the appointment, of an executive committee and of special committees, from time to time, for the purposes of the Corporation, and for the calling of meeting of such committees:

d) generally for the carrying out of the objects and purposes of the Corporation.

Power to acquire and hold property.

4. The Corporation may purchase, take, have, hold, receive, possess, retain and enjoy property, real or personal, corporeal or incorporeal, whatsoever, and for any or every estate or interest whatsoever given, granted, devised or bequeathed to it, or appropriated, purchased or acquired by it in any manner or way whatsoever, to, for or in favour of the uses and purposes of the Corporation or to, for or in favour of any religious, educational, eleemosynary or other institution established or intended to be established by, under the management of, or in connection with the uses or purposes of the corporation.

Limitation as to value.

2) The annual value of the real estate held by or in trust for the Corporation in any province of Canada shall not exceed fifty thousand dollars.

Holding of real property by way of security.

3) The Corporation may also hold such real property or estate therein as in bona fide mortgaged to it by way of security, or conveyed to it in satisfaction of debts or judgements recovered.

Investment in and disposal of real property.

5. Subject always to the terms of any trust relating thereto, the Corporation may also sell, convey, exchange, alienate, mortgage, lease or demise any real property held by the Corporation, whether by way of investment, for the uses and purposes of the Corporation or not; and may also, from time to time, invest all or any of its funds or moneys, and all or any funds or moneys vested in or acquired by it for the uses and purposes aforesaid, in and upon any security by way of mortgage, hypothec or charge upon real property in any part of Canada; and for the purposes of such investment may take, receive and accept mortgages or assignments thereof, whether made and executed directly to the Corporation or to any corporation, company or person in trust for it; and may sell, grant, assign and transfer such mortgages or assignments either wholly or partly.

Obligation to dispose of land.

6. No parcel of land or interest therein at any time acquired by the Corporation and not required for its actual use and occupation, and not held by way of security, shall be held by the Corporation, or by any trustee on its behalf, for a longer period than ten years after the

aquisition thereof, but shall at or before the expiration of such period, be absolutely sold or disposed of, so that the Corporation shall no longer retain any interest or estate therein, except by way of security.
Forfeiture to Crown.

2) Any such parcel of land, or any estate or interest therein, not within the exceptions herebefore mentioned, which has been held by the Corporation for a longer period than ten years without being disposed of, shall be forfeited to His Majesty for the use of Canada; but such forfeiture shall not take effect nor be enforced until the expiration of at least six calendar months after notice in writing from the Minister of Finance to the Corporation of the intention of their Majesty to claim such forfeiture.

Statement.

3) The Corporation shall be give the Minister of Finance when required and full and correct statement of all lands at the date of such statement held by the Corporation or in trust for it and subject to the provisions of this section.

Application of mortmain laws.

7. In regard to any real property which, by reason of its situation or otherwise, is subject to the legislative authority of the Parliament of Canada, a licence in mortmain shall not be necessary for the exercise of the powers granted by this Act; but otherwise the exercise of the said powers shall to the laws in any Province of Canada be subject to the laws of such province as to the acquisition and holding of lands by religious corporations, in so far as such laws apply to the corporation.

Authority for transfer of property held in trust.

8. In so far as authorization by the Parliament of Canada is necessary, any person or corporation, in whose name of property, real or personal, is held, in trust or otherwise, for the use and purposes aforesaid, or any such person or corporation to whom any such property devolves, may, subject always to the terms and condition of any trust relating to such property, transfer such property or any part thereof to the Corporation.

Execution of deeds:-

9. Any deed or other instrument relating to real estate vested in the corporation or to any interest in such real estate shall, if executed within the jurisdiction of the Parliament of Canada, be deemed to be duly executed if there are affixed thereto the seal of the Corporation and the signature of any officer of the

Corporation duly authorized for such purpose or his lawful attorney.

Borrowing powers.

10. The Corporation may, from time to time, for the purpose of the Corporation,

a) borrow money upon the credit of the Corporation,

b) limit or increase to amount to be borrowed;

c) make, draw, accept, endorse or become party to promissory notes and bills of exchange, every such note or bill made, drawn, accepted or endorsed by the party thereto authorized by the by-laws of the Corporation and countersigned by the proper party thereto authorized by the said by-laws, shall be binding upon the Corporation, and shall be presumed to have been made, drawn, accepted or endorsed with proper authority until the contrary is shown; and it shall not be necessary in any case to have the seal of the Corporation affixed to any such note or bill.

d) mortgage, hypothecate or pledge any property of the Corporation, real or personal, to secure the repayment of any money borrowed for the purposes of the Corporation.

Limitation.

2) Nothing in this section shall be construed to authorize the Corporation to issue any note or bill payable to bearer thereof, or any promissory note intended to be circulated as money or as the note or bill of the bank, or to engage in the business of banking or insurance.

Investment of funds.

11. The Corporation may invest its funds, or any portion thereof, either directly in the name of the Corporation or indirectly in the name of trustees, in purchase of such securities as it may lend its funds or any portion thereof on any such securities.

Exercise of powers when bishop incapable to act, -

12. In the event of the death of the bishop as above deputed for the Ruthenian Greek Catholics of Canada, the administrator canonically appointed by the Roman See to perform the duties of the office, and in the event of the absence, illness, infirmity, or other incapacity of the bishop for the time being to perform the duties of the Corporation, then his vicar general or other person canonically appointed to perform his duties as bishop, shall have, until a new bishop is appointed, or during such absence, illness, infirmity or incapacity, the powers by this Act conferred upon the Corporation. -

ABSTRACT OF

Msgr. Nicetas Budka and the Ukrainian Immigrants in Canada.¹

Heretofore many articles have been published in newspapers and periodicals on the organization of the religious and cultural life of the Ukrainian people in Canada and the obstacles encountered by Msgr. Nicetas Budka from heretics and schismatics.

This thesis contains the first complete study of the development of the religious and cultural life of the Ukrainian people in Canada under Bishop Budka's guidance.

The first attempt in this field in 1952 by Rev. Osyp Bala, the first secretary of Bishop Budka who published a pamphlet on the occasion of the fortieth anniversary year of the establishment of the Catholic Hierarchy in Canada.

The author of this thesis has based his research on official documents, articles in newspapers, periodicals, and Catholics and non-Catholics publications printed 1911-1929 and also used the Father Bozyk's history of the Church of the Ukrainians in Canada, published in 1929, and the Commemorative Book of the Settlement of the Ukrainians People in Canada 1891-1941.

The first Chapter describes the beginning of the immigration of the Ukrainian people to Canada from 1891 and their motives in general.

¹M.A. Thesis presented by Reverend Andrew Lishchynsky in 1954, to the Faculty of Arts of the University of Ottawa, 113 pages.

The second chapter deals with the coming to Canada of the Ukrainian Catholic priests and their missionary work among the Ukrainian settlers from 1902.

The third chapter presents the biography of Bishop Nicetas Budka's and activity in Galicia (West Ukraina) until he was appointed Bishop for the Ukrainians in Canada in 1912.

The fourth, fifth and sixth chapters outline Bishop Budka's achievements among the Ukrainians in spite of the obstacles in the organizational work from various religious sects, and Ukrainian radical groups. These chapters prove that the religious and national life increased.

The seventh chapter deals with the relations between the Roman-Catholic Hierarchy and the Ukrainian people and Bishop Budka.

Chapters eight and nine present the general survey of Bishop Budka's achievements for the Ukrainian groups in Canada, and his general characteristics. The general characteristics of Bishop Budka indicates his organizational talents, and have been quoted in newspapers and periodicals by authors who knew him well.

Finally, the summary and conclusion presents a general survey and the positive development of the religious and cultural life of the Ukrainian settlers in Canada under the Bishop Budka's guidance.